

TABLO LİSTESİ

EK I	KARADENİZ ÇEVRE DURUMU VE YÖNETİMİ ÜZERİNE KARADENİZ ÇEVRE PROGRAMI YAYINLARI
EK II	ORTAK FAALİYETLERİN TEMELLERİ
Tablo II.1	Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerin Taraf Olduğu Sözleşmeler
Tablo II.2	Karadeniz Kıyısındaki Ülkeler Arasında Karadeniz'in Korunması ve Rehabilitasyonu İlgili İkili ve Çok Taraflı Anlaşmalar
Şekil 1.	<i>Karadeniz Komisyonu'nun Yapısal Şeması</i>
Tablo II.3	1996–2001 Yıllarında Karadeniz Bölgesinde Uygulanan veya Uygulanmakta Olan Başlıca Bölgesel Projeler
Tablo II.3.1	Nehir-Havza Programları / Karadeniz Havzası Projesi
Tablo II.3.2	Karadeniz Ülkelerindeki Emisyonlar, 1996–2000 (bin ton)
Tablo II.3.3	Karadeniz Ülkelerinde Emisyonların Kontrolünden ve Yönetiminden Sorumlu Olan Ulusal Kurumlar
Tablo II.3.4	Gemilerin Deniz Suyunda Yarattığı Kirliliğin Önlenmesi için Başlıca Yasa ve Yönetmelikler
Tablo II.3.5	Karadeniz Kıyı Bölgesindeki Çöp Alım Tesisleri
Tablo II.3.6	Karadeniz Kıyı Bölgesindeki Liman Petrol Alım Tesisleri
Tablo II.3.7	Karadeniz Kıyı Bölgesindeki Liman Kimyasal Alım Tesisleri
Tablo II.3.8	Yabancı Türlerin Yayılımı (Romanya, Rusya Federasyonu), g/m ²
Tablo II.3.9	Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerde Boşaltım İşletmeleri Üzerine Başlıca Yasa ve Yönetmelikler
Tablo II.3.10	Karadeniz Kıyı Bölgesinde Üretilen Şehir Çöpleri, bin ton
Tablo II.3.11	Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerde Katı Atık Yönetimi Üzerine Başlıca Yasal ve Düzenleyici Araçlar
Tablo II.3.12	1996–2000 Yılları Arasında Karadeniz'e Boşaltılan Tarama Çamurları, th. m ³
Tablo II.3.12.1	Karadeniz'deki Boşaltım Alanları
Tablo II.3.13	1996–2001 Yılları Arasında Karadeniz'deki Petrol Sızıntılarının Sayısı (n) ve Hacmi (t)
Tablo II.3.14	Romanya'daki Açık Deniz Tesisleri
Tablo II.3.15	Karadeniz Ülkelerinde Atık Yönetimi Üzerine Başlıca Yasalar ve Yönetmelikler

Tablo II.3.16	Karadeniz Ülkelerinde Kurtarma Operasyonlarına Katılan Ulusal Kurumlar
EK III	POLİTİKA FAALİYETLERİ: CANLI KAYNAKLARIN YÖNETİMİ
Tablo III.1	Karadeniz Ülkelerinde Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynaklarından Sorumlu Olan Başlıca Kuruluşlar
Tablo III.2	Balıkçılık Yönetiminin Çevresel Yönleri Üzerine Başlıca Yasal ve Düzenleyici Araçlar
Tablo III.3	Taraf Ülkelerin Raporlarına Göre Karadeniz'de Yıllık Avlar. 1996–2000 (balık türlerine göre)
Tablo III.4	Karadeniz'de Toplam Balık Avı, ton
Tablo III.5	Karadeniz'de Bölgesel Çapta Önem Taşıyan Yumurtlama ve Büyüme Alanları
Tablo III.6	2001-2005 Yılları Arasında Restorasyonu Düşünülen Kıyı Lagünleri ve Yumurtlama Alanları
Tablo III.7	Ticari Balık Türlerinin Boylarıyla ilgili Sınırlamalar ve Bu Türlerin Korunmasındaki Durum
Tablo III.8	Kültür Balıkçılığında Kullanılan Maddelerin Kalite Standartları
Tablo III.9	Küçük Ticari Balıkların Azak ve Karadeniz Havzasındaki Doğal Su Gövdelerine Bırakılması
(Rusya Federasyonu'daki Girişimler)	
Tablo III.10	Stoklar. Azak ve Karadeniz Havzalarındaki Başlıca Ticari Türler için Kabul Edilebilir Toplam Avlar (TAC). th.t
Tablo III.11	Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerde Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliğinin Korunması Üzerine Başlıca Ulusal Yasal ve Düzenleyici Araçlar
Tablo III.12	Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliğinin Korunmasına Katılan Başlıca Ulusal Kurumlar
Tablo III.13	Karadeniz'de Deniz Memelilerinin Bulunduğu Tesisler (Yunus Havuzları)
Tablo III.14	Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkelerdeki Koruma Alanları. th. km ²
Tablo III.15	Karadeniz Ülkelerinde Deniz ve Kıyı Bölgelerinin Korunması için Ulusal Programlar/Projeler. 1996 – 2001 ve 2001 – 2005 için Planlananlar
EK IV	POLİTİKA FAALİYETLERİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR İNSAN KALKINMASI
Tablo IV.1	Karadeniz Ülkelerindeki Kültür Balıkçılığı Girişimlerinin/ Tesislerinin Sayısı
Tablo IV.2	Kültür Balıkçılığı Girişimlerinden Çıkan Ham Ürünler, 1996-2000

Tablo IV.3	1996–2000 Yıllarında Karadeniz Kıyısını Ziyaret Eden Turist Sayısı, milyon kişi
Tablo IV.4	Karadeniz Ülkelerindeki Büyük Enerji Projeleri için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), 1996–2000 ve 2001–2005 için planlananlar
Tablo IV.5	Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Finansmanı
Tablo IV.6	Karadeniz ülkelerindeki toplam orman alanı th. km ²
Tablo IV.7	Karadeniz Kıyı Bölgesinde Turizm Sektörüne Ait Uygulanmakta Olan Başlıca Projeler
Tablo IV.8	Karadeniz Bölgesi için Kullanılabilecek Çevre Eğitim Malzemeleri

EK I.

KARADENİZ ÇEVRE DURUMU ve YÖNETİMİ ÜZERİNE KARADENİZ ÇEVRE PROGRAMI YAYINLARI

Karadeniz Çevre Serisi. Birleşmiş Milletler Yayınları aracılığıyla UNDP tarafından yayınlanan Tematik Bölgesel Araştırmalar, New York. Mevcut Sayılar:

- 1) Vol. 1. *Black Sea Bibliography (İngilizce), 1995.*
- 2) Vol. 2. *Marine Aquaculture in the Black Sea (İngilizce), 1996.*
- 3) Vol. 3. *Biological Diversity in the Black Sea: A study of change and decline(İngilizce), 1997.*
- 4) Vol. 4. *Black Sea Biological Diversity: Romanya (İngilizce), 1997.*
- 5) Vol. 5. *Black Sea Biological Diversity: Bulgaria (İngilizce), 1997.*
- 6) Vol. 6. *The Most Blue in the World, by Y. Zaitsev (an introduction to the Black Sea). Rusça, 1998*
- 8) Vol. 7. *Black Sea Biological Diversity: Ukrayna (İngilizce), 1998.*
- 9) Vol. 8. *Black Sea Biological Diversity: Georgia (İngilizce), 1998.*
- 10) Vol. 9. *Black Sea Biological Diversity: Türkiye (İngilizce), 1999*
- 11) Vol. 10. *Black Sea Pollution Assessment (İngilizce), 1999.*

Black Sea Red Data Book (İngilizce), 1999.

Black Sea Studies. Research Report Series, including the socio-economic studies.

Black Sea Environmental Priorities Studies. UN Publications,

New York:

- 1) Vol. 1. *Ukrayna: Black Sea Environmental Priorities Study, 1998*
- 2) Vol. 2. *Türkiye: Black Sea Environmental Priorities Study, 1998*

Black Sea NGOs Directory, 1999

How to Save the Black Sea? Your Guide to the Black Sea Strategic Action Plan

Ek II. ORTAK ÖNLEMLERİN TEMELLERİ

Tablo II.1 Karadeniz kıyısındaki ülkelerin taraf olduğu anlaşmalar

Onaylama – (O)
Giriş – (G)
Kabul – (K)
Yürürlüğe Giriş – (Y)
İmzalanma – (İ)

Ülke	BULGARİSTAN		GÜRCİSTAN		ROMANYA		RUSYA		
	İ	O/K	İ	O/K	İ	O/K	İ	O/K	
BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi –CBD	12.06.1992	17.04.1996 (O)		02.06.1994 (G)	05.06.1992	17.08.1994 (O)	13.06.1992	05.04.1995 (O)	11 19
BM Tehlike Altındaki Türlerin Ticareti Sözleşmesi- CITES		16.01.1991 (G) 16.04.1991 (Y)	1971	13.09.1996 (G) 12.12.1996 (Y)		18.08.1994 (G) 16.11.1994 (Y)		13.01.1992 (G) 01.01.1992 (Y)	
BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi –CCD		21.02.2001 (G) 22.05.2001 (Y)	15.10.1994	23.07.1999 (O) 21.10.1999 (Y)		19.08.1998 (G) 17.11.1998 (Y)			14 19
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	20.10.2000				20.10.2000				20 20
BM Özellikle Su Kuşlarının Yaşam Alanı Olarak Uluslararası Önem Taşıyan Sulak Alanlar Sözleşmesi – RAMSAR		24.01.1976 (Y)		07.06.1997 (Y)		21.09.1991 (Y)		11.02.1977 (Y)	
Avrupa Yaban Hayatının ve Doğal Yaşam Alanlarının Korunması Sözleşmesi –Bern Convention		31.01.1991 (G) 01.05.1991 (Y)				18.05.1993 (G) 01.09.1993 (Y)			19 19
Göçmen Yabani Hayvanların Korunmasına Dair Sözleşme –Bonn Anlaşması		01.09.1999 (Y)		01.06.2000 (Y)		01.07.1998 (Y)			

Ülke	BULGARİSTAN		GÜRCİSTAN		ROMANYA		RUSYA		
	İ	O/K	İ	O/K	İ	O/K	İ	O/K	
Karadeniz, Akdeniz ve Atlantik Alanına Sınırdaş Bölgelerde Yaşayan Denizmemelilerinin Korunmasına Dair Anlaşma -ACCOBAMS	16.09.1999	23.09.1999 (O)	24.11.1996	31.03.2001	28.09.1998	13.06.2000			
Biyoçeşitlilik üzerine Cartagena Protokolü	24.05.2000	13.10.2000 (O)			11.10.2000				24.20
Dünya Mirasları Sözleşmesi		07.03.1974 (K)		04.11.1992		16.05.1990 (K)		12.10.1988 (O)	
Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi	26.02.1991	12.05.1995 (O)			26.02.1991	29.03.2001 (O)	06.06.1991		
Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Hareketi ve Boşaltımları üzerine BASEL Sözleşmesi		16.02.1996 (K)		24.05.1999 (K)		27.02.1991 (K)		31.01.1995 (O)	
Bilgiye Erişim, Karar Alma Sürecine Halkın Katılımı ve Çevre Konularında Adalet Anlaşması	25.06.1998		25.06.1998	11.04.2000 (O)	25.06.1998	11.07.2000 (O)			

Tablo I. 2

Karadeniz kıyısındaki ülkeler arasında Karadeniz'in korunması ve rehabilitasyonu ile ilgili olan iki ve çok taraflı anlaşmalar

Ülkeler	Bulgaristan	Gürcistan	Romanya	Rusya Federasyonu	Türkiye	Ukrayna
Bulgaristan			+		+	
Gürcistan					+	
Romanya						
Rusya Federasyonu						
Türkiye		+				
Ukrayna		+	+	+		

Diğer Uluslararası Anlaşmalar:

1. Gürcistan ve Yunanistan arasında çevrenin korunması ve gelişimi konularında küresel işbirliği için idari anlaşma.
16.09.97 tarihinde imzalanmıştır.

ŞEKİL 1.

KARADENİZ KOMİSYONU'NUN YAPISAL ŞEMASI

Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu						
Daimi Sekreteryası						
Danışma Grupları						
GÇG DG	KİD DG	KKK DG	EKAY DG	BÇK DG	BCDK DG	BVD DG
Gemiciliğin Çevresel Güvenliği	Kirliliğin İzlenmesi ve Değerlendirmesi	Kara Kökenli Kirliliğin Kontrolü	Entegre Kıyı Alanları Yönetimi İçin Ortak Metotların Geliştirilmesi	Biyolojik Çeşitliliğin Korunması	Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynakları Yönetiminin Çevresel Yönü	Bilgi ve Veri Değişimi
Bölgesel Aktivite Merkezleri						
Gemiciliğin Çevresel Güvenliği (GÇG AM) Varna, Bulgaristan	Kirliliğin İzlenmesi ve Değerlendirmesi (KİD AM) Odessa, Ukrayna	Kara Kökenli Kirliliğin Kontrolü (KKK AM) İstanbul, Türkiye	Entegre Kıyı Alanları Yönetimi İçin Ortak Metotların Geliştirilmesi (EKAY AM) Krasnodar, Rusya Federasyonu	Biyolojik Çeşitliliğin Korunması (BÇK AM) Batumi, Gürcistan	Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynakları Yönetiminin Çevresel Yönleri (BDDKY AM) Constanta, Romanya	Bilgi ve Veri Değişimi (BVD AM) İstanbul, Türkiye
						
Bg, Ge, Ro, Ru, Tr, Ua	Ua, Bg, Ge, Ro, Ru, Tr	Tr, Bg, Ge, Ro, Ru, Ua	Ru, Bg, Ge, Ro, Tr, Ua	Ge, Bg, Ro, Ru, Tr, Ua	Ro, Bg, Ge, Ru, Tr, Ua	Bg, Ge, Ro, Ru, Tr, Ua

Tablo II. 1

1996–2001 Yıllarında Karadeniz Bölgesinde Uygulanmakta Olan Başlıca Bölgesel Projeler

GEF KARADENİZ ÇEVRE PROGRAMI

1. Teknik destek için şemsiye programı
2. 1993 yılından beri bölge ülkeleri arasındaki işbirliği için aracı mekanizma
3. Örnek ve birleştirici evre: 11 milyon USD, GEF, 1993–1998
4. 7 milyon USD, paralel fon, AB (Phare ve Tacis)
5. UNDP, UNEP, Avusturya, Kanada, Fransa, Hollanda, Japonya, Norveç, UK'den ek destekler
6. Türkiye ve Bulgaristan'dan para yardımları
7. Türkiye tarafından merkez için bina tahsisi.

STRATEJİK ORTAKLIK

8. GEF Karadeniz Bölgesel Projesi
9. GEF Tuna Nehir Havzası Bölgesel Projesi
10. GEF Dinyeper Havzası Çevre Programı (DBEP)
11. Dünya Bankası – GEF Stratejik Ortaklığı: Yatırımlar (sulak alanların restorasyonu, WWTP, tarım reformu)
12. Gürcistan: Dünya Bankası GEF Tarımsal Kalkınma Projesi II
13. GEF Tuna/Karadeniz Havzasında Biyoçeşitlilik ve Orta Ölçekli Projeler
14. Yeni GEF “Uygulama Kurumları için Genişletilmiş Fırsatlar” altında Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası tarafından besleyici maddelerin kontrolü ve azaltılması projeleri.
15. Tuna SAP ve TDA tarafından belirlenen madencilikle ilgili “sıcak noktalar” konusunda çevresel yönetim programlarının hızlandırılmış uygulaması
16. Avrupa Birliği: Yatırım ve Kurumsal Destek
17. Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası: Belediye ve Endüstri Alanlarında Yatırımlar
18. UNDP Ülkesel İşbirliği Çerçevesi / Bölgesel İşbirliği Çerçevesi
- 19.
20. Diğer Programlar
21. Dünya Yaban Hayatı Fonu (World Wildlife Fund): Aşağı Tuna Yeşil Koridoru
22. Karpat Nehir Havzaları için Entegre Yönetim
23. IOC – Karadeniz GOOS vs.

Tablo IIIA.1 Nehir Havzası Programları / Karadeniz Havzası Projesi

Nehir havzası programları/projeleri	Hedefler	Süre	Bağış Fonu	Ulusal Fon
Bulgaristan	Hazırlık aşamasında			
Dinyeper Nehir Havzası için Stratejik Eylem Planının Geliştirilmesi ve Uygulama mekanizmaları (katılımcılar: Ukrayna, Rusya Federasyonu, Belorussia)	Çevrenin geliştirilmesi ve kirliliğin azaltılması	2000 - 2002	GEF UNDP 7264 bin USD	Ruble olarak aynı miktar
Tuna Nehir Havzası Çevre Programı EPDRB I. Stratejik Eylem Planı	* Uyarı sisteminin geliştirilmesi * İzleme sisteminin geliştirilmesi * Sıcak noktaların belirlenmesi * Kirliliğin, özellikle besin maddelerin azaltılması	1994-1999	Avrupa Komisyonu / Phare / UNDP / GEF	Aynı yardım.
ICPDR II. 1. Tuna Kirliliğini Azaltma Programı II. 2. ICPDR'nin Ortak	Besin maddelerin azaltılması konusunda 36 faaliyet; bunların	1996-2000 2001-2006	UNDP – GEF + ulusal yardımlar Bazı projeler için	UNDP – GEF + ulusal yardımlar Her ülkenin Tuna

Eylem Programı	dokuzu, nokta ve dağılım kaynaklarından besleyici madde girişinin azaltılmasına yönelik olan		kısmi yardımlar (Almanya, Avusturya)	hidrografik havzasında yer alan bölgeleri için kendi fonlarından yaptığı
Gürcistan	Nehir havzası programları yok			
Türkiye	Nehir havzası programları yok			
Ukrayna				

Tablo III.A.2 Karadeniz Ülkelerindeki Emisyonlar, 1996 – 2000 (bin ton)

Ülke	Parametreler	1996	1997	1998	1999	2000
	Sera gazları					
Bulgaristan	NO _x					
Gürcistan	NO _x	49.56	54.51	51.46	50.48	49.15
Romanya	NO _x					
Rusya Federasyonu	NO _x	191.30	175.80	170.3	193.20	188.8
Türkiye	NO _x	14.47			3.69	
Ukrayna *	NO _x		370.5	332.9	332.7	
Ukrayna **			0.652	0.882	0.818	0.639
Bulgaristan	CO ₂					
Gürcistan	CO ₂	8343.1	9176.3	10199.0	11151.0	11836.9
Romanya	CO ₂					
Rusya Federasyonu	CO ₂					
Türkiye	CO ₂		174060	186555.00	186040	195517
Ukrayna *	CO ₂		1366.1	1275.9	1237.1	
Ukrayna **						
Bulgaristan	SO ₂					
Gürcistan	SO ₂	36.06	40.48	22.64	8.96	8.71
Romanya	SO ₂					
Rusya Federasyonu	SO ₂	165.0	124.6	109.5	111.2	14.18
Türkiye	SO ₂	92.21	95.50			
Ukrayna *	SO ₂		1136.4	1923.3	1028.7	
Ukrayna **			0.929	1.110	1.105	1.177
Bulgaristan	CO	1222.7	1154.9	1066.7	1436.4	
Gürcistan	Parçacık Madde	96.2	86.9	74.3	65.7	96.29
Romanya	Parçacık Madde		5387.00			7943.00 ⁽¹⁾
Rusya Federasyonu	Parçacık Madde		785.9	749.1	782.6	
Türkiye	Parçacık Madde		0.729	0.852	0.838	0.920
Ukrayna *						
Ukrayna **						

* Ukrayna'daki Toplam Sabit Kaynaklar

** Ukrayna'nın kıyı şeridindeki tüm kaynaklar

Tablo IIIA.3

Karadeniz Ülkelerinde Emisyonların Kontrolünden ve Yönetiminden Sorumlu Olan Ulusal Kurumlar

Ülke	Hava emisyonlarının izlenmesinden, değerlendirilmesinden ve kontrolünden sorumlu olan kurumlar
Bulgaristan	Çevre ve Su Bakanlığı; müfettişleri. Çevre İdari Kurumu
Gürcistan	Endüstri tesisleri için hava emisyonu sınırlarını Çevre Bakanlığı onaylıyor. Çevre Bakanlığı mobil kaynakların neden olduğu hava kirliliğini kontrol etmemekte, bu konu İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğu altındadır.
Romanya	Cevap yok.
Rusya Federasyonu	Rusya'da kentlerdeki hava kirliliğinin izlenmesi için 1975 tarihinde daimi bir ağ kurulmuş olup (Roshydromet), emisyonların kontrolüne yönelik denetlemeler 1980 yılından beri devam etmektedir (Doğal Kaynaklar Bakanlığı)
Türkiye	Hava kalitesi yönetiminden sorumlu olan esas kurum Çevre Bakanlığı ve onun illerdeki teşkilatlarıdır. Sağlık Bakanlığı endüstriyel emisyon ruhsatlarını vermektedir. Devlet Planlama Teşkilatı tüm planlamaların yanında, enerji sektörü için olanlar da dahil hava yönetimiyle ilgili halk yatırım girişimiyle de ilgilenmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü, havayla ilgili verilerin toplanmasından ve yayınlanmasından sorumludur. Ortam, hava kalitesi standartları çeşitli kirleticiler için mevcuttur. SO2 ve parçacıklar için uyarı seviyeleri oluşturulmuştur. Türkiye aynı zamanda klor, hidrojen klorid, hidrojen florid, gazlı inorganik florid, hidrokarbonlar ve hidrojen sülfür için ortamdaki hava yoğunlukları için sınır değerleri belirlemiştir. Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine göre, sınır değerlerinin aşıldığı yerlerde yerel olarak eylem planları hazırlanmalıdır. Yürürlükte olan araç emisyonu standartları Avrupa Birliği standartlarına benzemektedir. Tüm motorlu taşıtlar için 1992 yılından beri zorunlu olarak, düzenli kirlilik kontrolleri tüm kentlerde gerçekleştirilmektedir. Katı (kömür) ve sıvı (dizel ve kurşunsuz benzin) yakıtların kalitelerini yükselterek hava kalitesini geliştirmek için çalışmalar yapılmaktadır.
Ukrayna	Çevre Bakanlığı ve onun Hidrometeorolojik Bölümü hareketli ve sabit kaynakların emisyonlarını kontrol etmektedir. Başka bir kontrol de Sağlık Bakanlığı'nın sağlık ve hijyen merkezleri tarafından yapılmaktadır. Mobil kaynaklardan doğan hava kirliliği, özellikle taşıtlar, ekolojik polisler tarafından kontrol edilmektedir.

Tablo IIIA. 4

Gemilerin Deniz Suyunda Yarattığı Kirliliğin Önlenmesi için Başlıca Yasalar ve Yönetmelikler

Ülke	Yasalar	Yönetmelikler/Prosedürler/Kurallar
Bulgaristan	Bulgaristan Cumhuriyeti Deniz Yasası İç Sefer Suları ve Bulgaristan Cumhuriyeti Limanları AB Parlamentosu ve Konseyi'nin gemi kaynaklı atıklar ve kargo atıkları için liman alım tesisleri 2000/59/EC Direktifi	Bayrak Devleti Kontrolü ve Liman Devleti Kontrolü prosedürlerikarar bağlanmıştır Liman yöneticileri kuralları hazırlanma aşamasındadır.
Gürcistan	Gürcistan Su Yasası Gürcistan Çevre Koruma Yasası	NOSCP. Balast Suyu Yönetimi
Romanya	Yasa 426/2000 (atık yönetimi) şartlar ve cezalar	Liman Devleti Kontrolü / Bayrak Devleti Kontrolü – Hükümet tarafından yayınlanan ve genelge numarası 38/2000 ve 137/1995 no'lu yasada belirtildi ve 159/1999 no'lu Yasa ile liman bölgelerinde ve Tuna'da tamamlandı.

Rusya Federasyonu	İç Deniz Suları. Rusya Federasyonu'nun Karasuları ve Komşu Bölgesi Yasası (1998) Rusya Federasyonu Özel Ekonomik Bölge Yasası (1998)	Devlet Kararnameleri ve deniz denetlemeyle ilgili şartlar bu konuları düzenlemektedir.
Türkiye		Gemilerden ve diğer deniz taşıtlarından alınan para cezalarının belirlenmesi ve para cezalarını alma ve kullanılacak makbuz metodları üzerine yönetmelik Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği
Ukrayna	Ukrayna Su Kodu, 2000 yılında revize edilmiştir.	İç ve karasularının ve özel (ekonomik) bölgenin kirlilikten korunması kuralları. 2002.

Tablo IIIA.5 Karadeniz Kıyı Bölgesindeki Çöp Alım Tesisleri

Ülke	Toplam Kapasite	Gerekli Kapasite	İhtiyaç Duyulan Yatırımlar
Bulgaristan	Yok		
Gürcistan	Yok		500.000 USD
Romanya	12 ha Sürekli liman boşaltım alanı		
Rusya Federasyonu	Toplam kapasite bilinmese de gemilerin ihtiyaçlarına göre çöpler sınırlama olmadan alınmaktadır.	Bilgi yok	Bilgi yok
Türkiye	Yok		
Ukrayna	Toplam kapasite bilinmese de gemilerin ihtiyaçlarına göre çöpler sınırlama olmadan alınmaktadır. Çöp yakma tesislerinin bulunduğu yerler: Odesa limanı Kerch limanı Izmail limanı	150 kg./saat 50 kg. /saat 65 kg./saat	

Tablo IIIA. 6 Karadeniz Kıyı Bölgesindeki Liman Petrol Alım Tesisleri

Ülke	İsim ve yer	Kapasite M3/gün	Finans kurumu/bağış kurumu	Gereken kapasite
Bulgaristan				
Gürcistan		30.000	Terminal	
Romanya				
Rusya Federasyonu		82.000	Limn yetkilileri, gemicilik şirketleri	kapasite yeterli
Türkiye				

Ukrayna	Deniz petrol terminali, Uzhnyi limanı	9.000.000	Ülke bütçesi, Ukrayna şirketi	
---------	---------------------------------------	-----------	-------------------------------	--

Tablo IIIA. 7 Karadeniz Kıyı Bölgesindeki Liman Kimyasal Alım Tesisleri

Ülke	Toplam Kapasite	Finans kurumu / Bağış kurumu
Bulgaristan	Yok	
Gürcistan	Yok	
Romanya	NA Hidroksit haplar – 10 t. Metanol – 9000 t. Oktanöl TCE – Trikloretil – C ₂ Cl ₃ H PCE – Perkloretil Tetraklor C-CC ₁₄	Devlet: Constanta Petrol Terminali
Rusya Federasyonu	Kimyasal madde alım tesisi yok	
Türkiye		
Ukrayna	Propan-bütan CC ₁₄ Tolun Asetil asit Sterol NH ₃	Odessa Illichivsk Kerch, Reni Illichivsk Illichivsk Illichivsk Illichivsk Yzniy

Tablo IIIA. 8 Yabancı Türlerin Yayılımı (Romanya, Rusya Federasyonu), g/m²

Ülke	Yabancı türler	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Romanya	Mnemiopsis Leidy	0.546	0.503	1.163	Kayıt yok	Önemli derecede azaldı	
Romanya	Beroye ovata		belirlendi	İstatistik yok	İstatistik yok	İstatistik yok	
Rusya Federasyonu	Mnemiopsis Leidy			252.1	21.0	144.5	106.3
Rusya Federasyonu	Beroye ovata				31.0	175.9	109.0

Tablo IIIA. 9 Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerde Boşaltım İşletmeleri Üzerine Başlıca Yasa ve Yönetmelikler

Ülke	Boşaltım Operasyonları Üzerine Başlıca Yasalar
Bulgaristan	Ulusal yasalar mevcuttur. Bu konun üzerine çeşitli yasalar vardır.
Gürcistan	Gürcistan Su Yasası. Gürcistan Çevre Koruma Yasası
Romanya	Çevre Koruma Yasası 137/1995 Su Yasası 107/1996 Atık Yönetimi Yasası 426/2000
Rusya Federasyonu	Federal yasa; "Rusya Federasyonu'nun İçdeniz Suları, Karasuları ve Komşu Bölgesi" (1998) ile içdenize ve karasularına atıkların, diğer maddelerin ve zararlı maddelerin boşaltımını tamamen yasaklamıştır. (madde 37)
Türkiye	20814 sayılı ve 14 Mart 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Katı Atık Kontrolü Yönetmeliği'ne göre belediye çöplerinin çevreye zararlı olacak şekilde, su

	kaynakları, kara, hava ve doğal kaynakları korumaksızın, doğrudan veya dolaylı yollardan boşaltımı yasaklanmıştır.
Ukrayna	İçdeniz Sularının, Karasularının ve Özel Ekonomik Bölgenin Kirlilikten Korunması Kuralları, 2002

Tablo IIIA. 10 Karadeniz Kıyı Bölgesinde Üretilen Şehir Çöpleri, bin ton

Ülke	1996	1997	1998	1999	2000	2005
Bulgaristan						
Gürcistan						
Romanya	114	117	118	129	124	
Rusya Federasyonu					2.5 th.m ³	
Türkiye					202	
Ukrayna						

Tablo IIIA. 11 Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerde Katı Atık Yönetimi Üzerine Başlıca Yasal ve Düzenleyici Araçlar

Ülke	Yasa	Tanım
Bulgaristan	Katı Atık Yönetimi (parlamentoda)	Emisyonların kontrolüne yönelik kurallar ve kararnameler
Gürcistan	Su Yasası Çevre Koruma Yasası Denizcilik Bölgeleri Yasası	Gürcistan'ın sorumlu bölgesinde atık yönetimini düzenlenmekte
Romanya	Atık Yönetimi Yasası 426/2001	Bu yasaya göre atık yönetimi için bir ulusal plan geliştirilmeli ve Temmuz 2002'de hükümet tarafından onaylanmalıdır. Bu plan her il için yerel planlara dayanacaktır.
Romanya	Endüstriyel Geri Kazanılabilen Atık Yönetimi Yasası 465/2001	
Romanya	Sınır Ötesi Tehlikeli Atık Kontrolü – Basel Anlaşması Yasa 6/1991 tarafından onaylanmıştır.	
Romanya	Devlet Kararı No. 155/1999, Avrupa atık kataloğunun benimsenmesi üzerine	
Romanya	Devlet Kararı No. 437/1992, girişine izin verilen atıklar	Atıkların taşınması (Avrupa Konseyi kuralları 253/93) üzerine Devlet tarafından genelge taslağı hazırlanmaktadır.
Romanya	Devlet Kararı No. 662/2001 Atık yağlama petrol yönetimi	Tehlikeli atıkların paketlenmesi üzerine Devlet tarafından bir genelge taslağı hazırlanmaktadır.
Romanya	Devlet Kararı No. 173/2000, PCB/PCT bileşimlerinin yönetimi	Atıkların yakılması üzerine Devlet tarafından bir genelge taslağı hazırlanmaktadır
Romanya	Acil Devlet Kararı No. Tehlikeli maddelerin etiketlenmesi	Atık depolama üzerine Devlet tarafından bir genelge taslağı geliştirilmektedir.

Türkiye	Katı Atık Kontrolü Yönetmeliği	Katı atıklarla ilgili olarak taşıma, iyileştirme, geri dönüşüm, azaltma ve boşaltım konuları üzerine ilkeleri saptamaktadır. Ayrıca bu yönetmelik ile: üreticilerin, belediyelerin ve diğer ilgili resmi/şirket kurumlarının görevleri belirlenmekte ve tanımlanmaktadır.
Ukrayna	Deniz Çevresinin Kirlilikten ve Çöplerden Korunması Üzerine Kurallar, 2002	

Tablo IIIA. 12 1996 – 2000 Yılları Arasında Karadeniz’e Boşaltılan Tarama Çamurları, th. m3

Ülke	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bulgaristan						
Gürcistan						
Romanya	148	123	26	23	138	161
Rusya Federasyonu	325 th. m ³	325	325	525 th.m ³	Bilgi yok	
Türkiye						
Ukrayna	1000	1080	2580	1900	2650	2120

Tablo IIIA. 12a Karadeniz’deki Boşaltım Alanları

Ülke	Yerin adı ve koordinatları	Boşaltılan ortalama tarama çamuru th.m3/yıl	Boşaltılan tarama çamurunun türü
Romanya	Güney Constanta Limanı	85	Liman çökeltileri
Romanya	Constanta Limanındaki Yapay Ada	100	Liman çökeltileri
Rusya Federasyonu	44o 37’ 37o54’ Novorossijsk	435 *	Liman çökeltileri
Rusya Federasyonu	43o58’ 39o03’ Tuapse	90*	Liman çökeltileri
Ukrayna	Odesa Limanı 46°24’00”N 31°00’00” E	129.5**	Liman çökeltileri
Ukrayna	Tuna Deltası 45°29’15” N 29°48’03”		Liman çökeltileri
Ukrayna	Uzhnyi Limanı 46°25’23” N 31°01’30” E	1287.4**	Liman çökeltileri
Ukrayna	Illichivsk ticaret limanı 44°01’00”N 35°24’12” E	106.17**	Liman çökeltileri

Ukrayna	Kerch ticaret limanı 44°51'00" N 36°24'00" E	496.93**	Liman çökeltileri
Ukrayna	Feodosia ticaret limanı 45°01'36 N 35°24'12"E		Liman çökeltileri
	Sivastopol 44°32'00" N 33°05'00" E		
	* 1999 verileri ** 2001 verileri		

Tablo IIIA. 13 1996–2000 Yılları Arasında Karadeniz'deki Petrol Sızıntılarının Sayısı (n) ve Hacmi (t)

Ülke	1996		1997		1988		1999		2000		2001	
	n	T	n	t	n	t	n	t	n	t	n	t
Bulgaristan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gürcistan												
Romanya	6	18	17	40	11	32	19	56	17	42	6	9
Rus Federasyonu	5	15.3	6	176.1	5	13.4	4	4.9	3	29.8		
Türkiye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukrayna	4	6.0	6	50.7	6	8.1	8	4.3	9	9.1	19	3.5
Toplam	15	42	29	267.7	22	57.1	31	73.3	54	88.1	19	3.5
Toplam	N 170											
Toplam	537.7											

Tablo IIIA. 14 Romanya'daki Açık Deniz Tesisleri

Açık deniz tesisinin türü	Açık deniz tesisinin yeri	Açık deniz tesislerinin çevresel tehlikesi	Boşaltılan sıvı atıkların miktarı	Boşaltılan katı atıkların miktarı	Acil durum kapasitesi	İletişim sisteminin güvenilirliği
Ana Alet	Constanta'nın 100 km. Kuzeydoğusu	Hasarlı petrol borusu	Üretilen su Qmed=328.5000 m3/yıl ayırım ve arıtım işlemlerinden sonra denize boşaltılıyor		İyi	Çok yüksek
Petrol ya da gaz çıkarma aleti	Constanta'nın 100 km. Kuzeydoğusu	Patlama		Debris Q=1440 m3/2000 İyileştirilen delgi çamuru	İyi	Çok yüksek
Tüm aletler			Kanalizasyon suları Q med= 22320 m3/yıl işlendikten sonra boşaltılıyor			

Tablo IIIA. 15 Karadeniz Ülkelerinde Atık Yönetimi Üzerine Başlıca Yasalar ve Yönetmelikler

Ülke	Yasa ve Yönetmelikler
------	-----------------------

Bulgaristan	İlgili AB yasası
Gürcistan	Su Yasası, Çevre Koruma Yasası, Denizcilik Bölgeleri Yasası
Romanya	Atık Yönetimi Yasası no. 426/2001, cezalar ve yaptırımlar;
Romanya	Geri Kazanılabilen Endüstri Atıkları Yasası 465/2001;
Romanya	Sınır ötesi tehlikeli madde kontrolü – Basel Anlaşması'nın 6/1991 Yasa tarafından onaylanması;
Romanya	Devlet Kararı No. 155/1999, Avrupa atık katalogunun benimsenmesi üzerine,
Romanya	Devlet Kararı No. 437/1992, girişine izin verilen atıklar üzerine;
Romanya	Devlet Kararı No. 662/2001 Atık petrol yağı yönetimi
Romanya	Devlet Kararı No. 173/2000, PCB/PCT bileşimlerinin yönetimi
Romanya	Acil Devlet Kararı No. Tehlikeli maddelerin etiketlenmesi
Rusya Fed.	Federal Yasa "Tüketim ve Üretim Atıkları" 1998
Türkiye	Katı Atık Kontrolü üzerine kararname (14.03.1991'de yürürlüğe girdi)
Türkiye	Tehlikeli Atıkların Kontrolü üzerine Kararname (27.08.1995'de yürürlüğe girdi)
Türkiye	Hastane Atıklarının Kontrolü üzerine Kararname (20.05.1993'de yürürlüğe girdi)
Ukrayna	"Atıklar" üzerine Yasa 1998, katı atık yönetimini düzenliyor.

Tablo IIIA. 16 Karadeniz Ülkelerinde Kurtarma Operasyonlarına Katılan Ulusal Kurumlar

Ülke	Kurtarma Operasyonlarına Katılan Kurumlar
Bulgaristan	Denizcilik İdaresi
Bulgaristan	Sivil Savunma
Bulgaristan	Liman İdaresi
Bulgaristan	Çevre ve Su Bakanlığı'nın bölgesel birimleri
Bulgaristan	Polis
Gürcistan	Cevap gelmedi
Romanya	Sivil Gemicilik Müfettişliği'nden Liman Yönetimi Ofisi (kontrol ve cezalar)
Romanya	Denizcilik Operasyonları Olay Yeri Komutanlığı ve Denizcilik Kurtarma ve Müdahale Grubu (denizcilik müdahaleleri)
Romanya	Kamu İşleri, Ulaştırma ve Barınma Bakanlığı koordinasyonunda
Romanya	Ulusal Şirket "Romanya Suları", Dobrogea Kıyı Ofisi (Denizcilik Operasyonları Olay Yeri Komutanlığı ve Sahil Müdahaleleri)
Romanya	Çevre Koruma Müfettişliği (kontrol ve cezalar), Su ve Çevre Koruma Bakanlığı'nın koordinasyonunda
Romanya	Öncelikli olarak İçişleri Bakanlığı koordinasyonunda daha sonra da Kamu Yönetimi Bakanlığı'na bağlı olan Sivil Koruma Komutanlığı (Yardımcı Koordinatör)
Romanya	İçişleri Bakanlığı'na ve Ulusal Savunma Bakanlığı'na bağlı olan Sınır Polisi. Donanma (Gözlem, kontrol)
Romanya	Kamu Yönetimi Bakanlığı'na bağlı olan İl müdürü (Genel Koordinatör)
Rusya Federasyonu	Acil Durum Bakanlığı (karada)
Rusya Federasyonu	Resmi Deniz Kurtarma Yönetimi (denizde)
Rusya Federasyonu	Doğal Kaynaklar Bakanlığı
Türkiye	Çevre Bakanlığı
Türkiye	Denizcilik İşleri Müsteşarlığı
Türkiye	Türkiye Sahil Güvenlik Komutanlığı
Türkiye	Sahil Güvenliği ve Gemi Kurtarma Genel Müdürlüğü
Türkiye	Ulusal Olay Yeri Komutanlığı: Karadeniz boyunca her şehrin valiliği
Türkiye	Gümrük Müsteşarlığı
Ukrayna	Olağanüstü Hal ve Halkın Chernobyl Kazası'nın Etkilerinden Korunması Bakanlığı
Ukrayna	Yerel Merciler

Ek IIIB.**Politika Faaliyetleri: Canlı Kaynakların Yönetimi****Tablo IIIB. 1****Karadeniz Ülkelerinde Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynaklarından Sorumlu Olan Başlıca Kuruluşlar**

Ülke	Kuruluşlar	
Bulgaristan	Tarım ve Ormancılık Bakanlığı Kültür Balıkçılığı ve Balıkçılık İçin Yönetici Büro	Tarım ve Ormancılık Bakanlığı'nın talebi üzerine, Balıkçılık ve Tarım için Bilimsel-Teknik Konsey (BTBTK), Balıkçılık ve Tarım Ulusal Programı'nı benimsemektedir. BTBTK Tarım ve Ormancılık Bakanlığı'na TAC'ın çerçevesinde farklı balık türleri ve diğer canlı deniz kaynakları için kota önerileri sunmaktadır.
Gürcistan	Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması Bakanlığı	Bu alanda sektörler arası güçlü bir bağ vardır. Sözü geçen yasanın 61. maddesine uygun olarak kurumlar arası Bilimsel Uzmanlar Konseyi kurulmuştur. Bu konsey farklı bakanlıkların, bilimsel kurumların ve STK'ların temsilcilerini kapsamaktadır. Konsey tüm balıkçılık kurallarını yönetmekte, ticari balıkçılık için farklı balık türlerinin yıllık kotalarını belirlemekte ve bunları bilimsel bir tabanda yapmaktadır. Balıkçılık ruhsatlarını belirlenen yıllık kotalar içerisinde Çevre ve Doğal Kaynaklar Koruma Bakanlığı vermektedir.
Romanya	Tarım, beslenme ve silvikültür için Kamu Mercii aracılığıyla Tarım, Gıda ve Orman Bakanlığı – Balıkçılık Fonlarının Yönetimi Ulusal Şirketi; Çevre koruma Merkez Kamu Mercii aracılığıyla Su ve Çevre Koruma Bakanlığı.	Balıkçılık mercileri ile Çevre Koruma Mercii arasında balıkçılık faaliyetlerinin yönetimi ilişkisinden sorumlu olan bu kurumlar sadece Tuna Deltası Biyosfer Koruma Alanı için yetkilidir. Diğer alanlar için bu ilişki özel yapılarla belirlenmektedir.
Rusya Federasyonu	Rusya Federasyonu Balıkçılık Devlet Komitesi, balıkçılık faaliyetlerinin yönetiminden sorumludur.	Görevleri arasında, sorunun uluslararası yönleri dahil olmak üzere, biyolojik deniz kaynakları, kullanımları düzenleyen normlar, korunmaları, yaşam ortamları şartlarının değerlendirilmesi ve balıkçılık faaliyetlerinin düzenlenmesi yer alır.
	Rusya Federasyonu Federal Sınır Hizmeti	Bu kurum aynı zamanda Azak-Karadeniz Bölgesindeki biyolojik kaynakların korunmasıyla, yasak bölgede yapılan avların engellenmesi ve azaltılmasına da katılmaktadır.
	Rusya Federasyonu Doğal Kaynaklar Bakanlığı	DKB çevrenin durumunu kontrol ederek uzmanlık/çevresel etki değerlendirmesini yürütür ve biyolojik kaynakların kullanılması için normları onaylar (Yakalanabilir toplam av miktarı – YTA)
	Azak Denizi'ndeki Balıkçılık Sorunları için Bilimsel Araştırma Enstitüsü (AzNIIRKH)	Balıkçılık Devlet Komitesi'ne bağlı olarak Azak Denizi ve Karadeniz'de denizdeki biyolojik kaynakları ve çevre şartlarını izler ve izin verilecek av miktarını değerlendirir.
Türkiye	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB)	Balıkçılık yönetiminden (kültür balıkçılığı dahil), düzenlemesinden, korumasından, kalkınmasından ve dört ayrı genel müdürlüğü aracılığıyla teknik yardımda bulunmaktan sorumlu olan balıca devlet kurumudur. Balıkçılık yasaları bu konudaki başlıca sorumlulukları TKB'ye vermiştir. 1980'lerde hazırlanan yasaların önemli bir bölümü koruma konularıyla ilgilidir. Bunlar arasında çevre koruma, ulusal parklar, kültürel ve ulusal servetin korunması üzerine yasalar da bulunmaktadır.
Ukrayna	Tarım Politikası Bakanlığı'nın Devlet	Çevre Bakanlığı ile aralarında sektörel bir bağ vardır.

Balıkçılık Bölümü

Tablo IIIB. 2 Balıkçılık Yönetiminin Çevresel Yönleri Üzerine Başlıca Yasal ve Düzenleyici Araçlar

Ülkeler	Yasa	Uygulanma Durumu
Bulgaristan	Bulgaristan Parlamentosu'nun Balıkçılık ve Tarım üzerine yeni yasası (11.04.2001)	Bulgaristan Parlamentosu'nun bu yasası, ülkedeki balıkçılık kaynaklarının organizasyonu, yönetimi, kullanılması, ve korunması, balık ve diğer canlı deniz kaynaklarının ticaretiyle ilgili ilişkileri düzenlemektedir. 1. Madde. Yasa, balıkçılık ve tarım üzerine AB kararnamelele ile uyumludur. Sözü geçen yasanın sonunda "sürdürülebilir balıkçılık", "balık nüfusu", "yan av olarak yakalama" gibi bazı tanımların açıklandığı ek normlar da yer almaktadır.
Gürcistan	Hayvan Dünyası Yasası	Bu yasa, dönem, miktar, yıllık kota, balıkçılık aletleri ve yasaklar dahil balıkçılıkla ilgili tüm düzenleme ve kuralları kapsamaktadır.
Romanya	Tuna Deltası Biyosfer Koruma Alanı'nın Oluşturulması ile ilgili Yasa No.82/20.11.1993;	Uygulamaya geçirilen yasa, canlı kaynakların AB Yönetmelikleriyle uyumlu bir şekilde yönetimi için gerekli genel önlemlerin uygulanması amacıyla bir çerçeve oluşturmaktadır. Özellikle deniz çevresi üzerine, deniz kaynaklarının ve yaşam alanlarının korunması gibi, bazı belirli düzenlemelere ihtiyaç vardır.
Romanya	Çevre Koruma Yasası No. 137/1995;	
	Koruma altındaki doğal alanlar, doğal yaşam alanlarının, yabancı flora ve faunanın korunmasıyla ilgili yönetim üzerine Acil Karar ve Düzenleme;	
Romanya	Balıkçılık ve Tarım Yasası No. 192/2001;	
	Balıkçılıkla ilgili Yasaklar üzerine Yıllık Düzenleme	
Rusya Federasyonu	"Denizdeki Biyolojik Kaynakların Korunmasına Yönelik Önlemler ve Bu Alanlardaki Resmi Denetim" üzerine Başkanlık Kararı Ağustos 1997'da kabul edilmiştir.	Bu belgeler doğrudan KSEP ile ilgili değildir ancak içerdikleri maddeler KSEP'nin ilkeleri ile tamamen paraleldir ve balıkçılığın sürdürülebilir kalkınması için iyi bir temel teşkil etmektedir.
Rusya Federasyonu	Federal Kanun olan "Rusya Federasyonu'nun İç Suları, Karasuları ve Komşu Bölgesi" kanunu Haziran 1998'de kabul edilmiştir.	
Rusya Federasyonu	1997-2001 arasında mersinbalığının korunması üzerine üyelerin katılımıyla federal bir kanun tasarısı hazırlandı ve Temmuz 2001'de son versiyonu incelemeye alındı.	

Türkiye	1380 No. lu Balıkçılık Yasası 1971'de çıkarılmıştır.	Tüm balıkçılık ve tarım faaliyetleri bu yasaya dayanmaktadır.
Türkiye	1971'de çıkarılan 1380 No.lu Balıkçılık Yasası 1986 yılında 3288 No.lu yasa ile değiştirilmiştir.	
Ukrayna	"Belli ekonomik faaliyetlerin ruhsatlandırılması" isimli Ukrayna Yasası ile Ukrayna sularındaki balıkçılığın özel izinler (ruhsatlar) temeli üzerinde gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.	Yasanın etkisi ve verimi tatmin edicidir.
Ukrayna	Balık çiftlikleri ve balıkçılık üzerine geçici usul, 29 Eylül 1996'da çıkan 1192 No.lu Bakanlık Kurul Kararı tarafından kabul edilmiştir.	
Ukrayna	Sudaki canlı kaynakların özel kullanımına yönelik yönerge No.34/13 (Çevre ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı ile Balıkçılık Devlet Komitesi'nin ortak Emri)	
Ukrayna	Karadeniz havzasında balıkçılık tüzüğü (Balıkçılık Devlet Komitesi'nin 08.112.98 tarihli, 164 no'lu Emri)	

Ek IIIB. 3 Taraf Ülkelerin Raporlarına göre Karadeniz'de Yıllık Avlar 1996–2000 (balık türlerine göre)

Ülke	Balık avları (ton/yıl)	1996	1997	1998	1999	2000
Bulgaristan	Hamsi	23	44	48	210	Bilgi yok
Bulgaristan	Çaça	3535	3646	3275	5800	
Bulgaristan	Kalkan	62	60	64	54	
Bulgaristan	Tirsi	233	165	171	73	
Bulgaristan	Kaya Balığı	477	424	381	437	
Bulgaristan	Barbunya	26	28	11	14	
Bulgaristan	Kefalgiller	3	2	2	2	
Bulgaristan	Köpekbalığı	64	40	28	25	
Bulgaristan	Zargana	2	2	4	4	
Bulgaristan	Rapana	3260	4900	4300	3800	
Bulgaristan	Onayaklılar	1	3	2	2	
Bulgaristan	Diğer balıklar	49	51	107	231	
Bulgaristan	Lüfer	10	12	10	8	
Bulgaristan	İstavrit	68	36	40	195	
Bulgaristan	Palamut	33	16	51	20	
Bulgaristan	Toplam	7848	9429	8494	10875	
Gürcistan	Avrupa Hamsisi	6000	6500	6700	7000	
Gürcistan	Çaça					
Gürcistan	Mezgit					
Gürcistan	Tekirgiller					
Gürcistan	Camgöz					
Gürcistan	Toplam	6000	6500	6700	7000	8000
Romanya	Hamsi (Engraulis encrasicolus)	140	45	146	155	204
Romanya	Çaça (Sprattus sprattus)	201	3318	3293	1933	1803
Romanya	Mezgit	389	441	640	272	275

Ülke	Balık avları (ton/yıl)	1996	1997	1998	1999	2000
	(Merlangius merlangus euxinus)					
Romanya	Kalkan (Psetta maotica)	4	1	-	2	2
Romanya	Tekir Balığı (Mullus barbatus ponticus) barabulia	1	3	3	1	2
Romanya	Lüfer (Pomatomus saltatrix)	-	-	12	3	4
Romanya	İstavrit (Trachurus mediterraneus ponticus) stavrida	10	1	15	3	8
Romanya	Mersin balığı (Acipenseridae)	2	2	6	1	1
Romanya Seledka	Hazar Tirsi (Alosa caspia nordmanni)	111	43	111	60	76
Romanya	Pontic Tirsi-kilka (Alosa pontica pontica)	-	2	68	4	5
Romanya	Kilka(Solea nasuta)	-	-	4	5	6
Romanya Bychki	Kaya Balığı (Gobiidae)	10	2	6	30	42
Romanya	Kilka (Clupeonella cultrivintris)	3	2	52	4	5
Romanya	Gümüş Balığı (Atherina boyeri)	3	10	73	33	42
Romanya	Diğerleri	8	2	2	1	1
Romanya	Toplam	2682	3872	4431	2507	2476
Rusya Federasyonu	Çaça	1320	706	1243	4341	5543
Rusya Federasyonu	Mezgit	11	3	118	123	341
Rusya Federasyonu	Karadeniz Kalkanı	17	11	14	15	4
Rusya Federasyonu	Köpek balığı	15	9	4	8	12
Rusya Federasyonu	Vatoz balıkları	21	16	17	26	13
Rusya Federasyonu	Tekir	67	67	118	86	126
Rusya Federasyonu	Vatoz	0	0	2	2	2
Rusya Federasyonu	Azak D. ve Karadeniz tekiri	1	0	0	35	26
Rusya Federasyonu	Pisi	0	0	0	0	0
Rusya Federasyonu	Diğerleri	22	1	4	0	9

Ülke	Balık avları (ton/yıl)	1996	1997	1998	1999	2000
Russian Federation	Toplam	1474	813	1520	4636	6157
Türkiye	Hamsi	273239	213780	195996	310801	
Türkiye	İstavrit	11382	8084	6534	5412	
Türkiye	Mezgit	20236	12725	11863	12459	
Türkiye	Palamut	6523	3808	20480	15233	
Türkiye	Kalkan	1924	911	1468	1804	
Türkiye	Kırmızı Tekir	2249	1173	1423	1853	
Türkiye	Tekir	12901	8680	8198	9887	
Türkiye	Lüfer	2207	1615	1636	1602	
Türkiye Skumbria	İstavrit	1045	2203	2376	422	
Türkiye	Toplam	331706	252979	249974	359473	
Ukrayna	İstavrit	-	5	0	1	1
Ukrayna	Gümüş Balığı	218	367	308	219	289
Ukrayna	Diğer balık türleri	2	0	-	3	-
Ukrayna	Çaça	20720	20208	30282	30661	33021
Ukrayna	Bir tür kırmızı alg	820	-	4**	3**	-
Ukrayna	Rapana (Rapana)	376	476	369	615	913
Ukrayna	Kaya balığı	46	73	28	45	63
Ukrayna	Kalkan	39	42	44	91	87
Ukrayna	Barbunya	3	0	2	9	19
Ukrayna	Mezgit	3	29	55	18	19
Ukrayna	Rus kefali	8	118	63	15	18
Ukrayna	Midye	74	159	159	162	114
Ukrayna	Pisi	0	2	2	2	2
Ukrayna	Tuna Tirsi Balığı	5	9	6	3	-
Ukrayna	Karadeniz Tirsi Balığı	1	-	-	-	-
Ukrayna	Hamsi	-	0	3	1	0
Ukrayna	Tekir	...	18	26	26	7
Ukrayna	Zargana	-	-	0	-	-
Ukrayna	Karadeniz hamsisi	596	596	1039	784	3095
Ukrayna	Dikenli köpek balığı	44	20	38	100	72
Ukrayna	Vatoz balıkları	17	10	24	31	27
Ukrayna	Karides	-	-	-	1	1
Ukrayna	Toplam deniz canlıları	25275	29231	34785	32789	37752
Ukrayna	Toplam balık avları	24005	28596	34253	32011	36724

Ek IIIB. 4

Karadeniz'de Toplam Balık Avı, ton

Ülke	1996	1997	1998	1999	2000
Bulgaristan	7848	9429	8494	10875	10875*
Gürcistan	6000	6500	6700	7000	8000
Romanya	2682	3872	4431	2507	2476
Rusya Federasyonu	1474	813	1520	4636	6157

Ülke	1996	1997	1998	1999	2000
Türkiye	331706	252979	249974	359473	359473
Ukrayna	24005	28596	34253	32011	36724
Toplam	373715	302189	305372	416502	423705

*-2000 yılı için bilgi bulunmamaktadır, önceki yıllar örnek alınmıştır.

Tablo IIIB. 5 Karadeniz’de Bölgesel Çapta Önem Taşıyan Yumurtlama ve Büyüme Alanları

Ülke		Koruma önlemlerinin nedeni
Bulgaristan	Kumluk “Cocketrice” Deniz Kıyısı	Bulgaristan’ın Karadeniz kıyısı boyunca yumuşak alt dip sahili biyoçeşitliliğinin en yüksek olduğu yerdir.
Bulgaristan	“Kaliakra” Koruma Alanı	Yüksek biyoçeşitlilik ve su samurunun yaşam alanı (Monachus monachus)-yok olma tehlikesinin en fazla olduğu deniz memelisidir.
Gürcistan	Karadeniz şelfinin Poti-Ochamchire bölgesinde mersinbalığı ekosistemi bulunmaktadır.	Bu ekosistem kış döneminde en çok hamsi avlanan bölgedir.
	Supsa, Batumi ve Gonio bölgeleri	
Romanya	“Tuna Deltası” Biyosfer Koruma Alanı - deniz bölgesi;	Sınır ötesi türler için eski bir yumurtlama ve beslenme bölgesi olmasının yanında anadromus türler için de bir geçiş bölgesidir. (mersin balığı)
Romanya	Deniz Koruma Alanı 2 Mai-Vama Veche	Yaşam mekanı ve yaşam beraberliği açısından yüksek verimliliğe sahip olan bu bölge, başlıca açık deniz ve deniz dibi balıkları ve deniz memelilerinin göç rotası üzerine yer almaktadır.
Rusya Fed.	Rusya balıkçılığı için Karadeniz şelfindeki en önemli bölge Kerch Boğası ile Adler (Psou nehrinin ağzı) arasında yer alır. Bu bölge yaklaşık 4.2 bin kilometrekaredir;	Ticari balık türlerinin en yoğun olduğu bölge: hamsi, çaça, mezigit, tekir, kırmızı tekir, küçük köpek balığı, vatoz balıkları, kalkan, tirsi balığı ve diğerleri.
Rusya Fed.	Kerch-Taman bölgesi: genişliği 20 ila 50 km;	
Rusya Fed.	Kafkasya bölgesinde – Adler’in 2 km yakınından Soch’nin 18 km yakınına kadarki kısım	
Türkiye	Bilgi mevcut değil	
Ukrayna	Tuna Nehri ağzı	
Ukrayna	Dinyester, Dinyeper ve Bug nehirlerinin ağzı	Mersin balığı ve Clupeidae’nin yumurtlama alanı
Ukrayna	Dinyeper-Bug halici	
Ukrayna	Sivash Karadeniz Koruma Alanı	
Ukrayna	Zepnov’s Filophora alanı	
Ukrayna	Karadeniz’in kuzeybatı bölümü	

Ek IIIB.6 2001-2005 Yılları Arasında Restorasyonu Düşünülen Kıyı Lagünleri ve Yumurtlama Alanları

Ülke	Restorasyonu Düşünülen Lagünler ve Yumurtlama Alanları
Bulgaristan	Bulgaristan’ın Karadeniz kıyısındaki kuzey bölümü boyunca yaklaşık 6.500 hektarlık bir alanın “soğuk maden” aracılığıyla korunması projesi – bu proje

	özellikle kayabalığı ve kalkanın yumurtlama ve büyüme alanlarına zarar veren dip trolleri ile yapılan yasadışı avlara karşı koruma amacı içermektedir.
Gürcistan	Poti – Ochamchiri
Romanya	Tuna Biyosfer Koruma Alanı ve Deniz Koruma Alanı 2 Mai – Vama Veche
Rusya Federasyonu	Rusya ve Duma Hükümeti, mersin balığının korunması üzerine, bu alanların korunmasına yönelik önlemleri ele alan yeni bir kanun tasarısı hazırlamaktadır.
Türkiye	Bilgi mevcut değil.
Ukrayna	Yumurtlama döneminde yumurtlama alanlarında balık avlanması yasaktır.

Tablo IIIB.7 Ticari Balık Türlerinin Boylarıyla ilgili Sınırlamalar ve Bu Türlerin Korunmasındaki Durum

Türler	Avlanabilir minimum uzunluk (cm)					
	Bulgaristan	Gürcistan	Romanya	Rusya Federasyonu	Türkiye	Ukrayna
Hamsi			Hamsi	6.5	9	
Kalkan				35	40	
Çizgili Dubar				8.5	13	
Kolyoz					18	
Atlantik Palamudu					25	
Mersin balığı				Tamamen yasak	Tamamen yasak	Tamamen yasak
İstavrit			İstavrit	10		
Küçük Köpekbalığı			Küçük Köpekbalığı	85		

Tablo IIIB. 8 Kültür Balıkçılığında Kullanılan Maddelerin Kalite Standartları

Bileşen	Aktif yoğunluk/zaman
Cooper sülfat	500 ppm/1 dk.
Formalin (=37% formaldehit)	150-200 ppm/1 s.
Malçite green	1-2 ppm/1 s. veya 67 ppm/1 dk.
Oksitetrasilin	75 ppm/kg balık/gün
Benzalkonyum Cl-	1-4 ppm/1 s.
Potasyum permanganat	5 ppm/1 s. veya 500 ppm/5 dk.
Sodyum Hipoklorit	1-2%/20 dk.
Furazolidon	50 mg/kg balık/gün

Tablo IIIB. 9

Küçük Ticari Balıkların Azak ve Karadeniz Havzasındaki Doğal Su Gövdelerine Bırakılması

(Rusya Federasyonu'ndaki Girişimler)

Balık türleri	1995		1996		1997		1998		1999		2000	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Mersin balığı	15.8	1.0-19.2	14.0	1.0-2.6	14.6	1.6-2.9	19.6	2.0-2.7	14.1	2.0-2.6	17.4	1.0-3.1
St.Mersin balığı	15.3	1.6-14.2	14.3	1.0-1.7	14.2	1.1-1.7	12.0	1.7-18	17.8	1.5-1.8	13.0	0.2-2.0
Büyük Mersin balığı	-	-	0.2	1.0	0.13	3.1	0.2	4.5	0.59	3.7-7.7	-	-
Sudak	260.3	0.6-4.0	222.4	0.6-1.8	314.4	0.5-2.2	13.5	0.8-5.8	320.6	0.3-0.6	351.6	0.5
Karagöz	257.9	0.3-0.5	160.0	0.3-0.6	248.4	0.3	302.7	0.3-0.4	332.9	0.3	338.1	0.3
Kızıl kanat	2792.4	0.4-0.5	2852.6	0.3-1.2	2924.8	0.3	2748.4	0.3-5.8	2869.2	0.3	3002.3	0.3
Vimba	7.8	0.2-1.0	1.6	0.3-1.0	0.5	0.2	5.1	0.2-1.1	0.35	0.2	8.4	0.3
Shemaya	0.05	0.2	0.22	0.13	0.34	0.3	0.1	0.1	0.11	0.6	0.22	0.3
Sazan	0.4	2.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bitki Yiyen Türler	0.14	223.0	0.51	0.5-235.0	0.65	80.0-148.6	1.53	116-270	46.5	11.0-142.5	80.2	25.3-139.0
Dubar	-	-	-	-	-	-	-	-	2.6	2.2	-	-
Diğerleri	-	-	12.9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çığa	-	-	-	-	-	-	0.1	3.3	0.16	6.9	0.013	6.7
Polyodon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.011	4.0
Toplam	3350.1		3533.4		3518.0		3103.2		3605.0		3811.2	

Note:1–miktar, milyonlarca örnek. 2–farklı tesislerden yakalanan balıkların ortalama ıslak ağırlıkları g)

Tablo IIIB. 10

Stoklar. Azak ve Karadeniz Havzalarındaki Başlıca Ticari Türler için Kabul Edilebilir Toplam Avlar (TAC). th.t

Balık Türleri	1996				1997				Stoklar
	Stoklar I	TAC II	Yakalama III	RF Da hil IV	Stoklar	TAC	Yakalama	RF Da hil	
Azak Denizi Deniz Balığı Türleri									
Azak hamsisi	61.0	10.0	4.66	0.93	65.0	10.0	10.0	3.3	68.0
Kılka Çaçı balığı	150.0	15.0	1.44	0.37	75.0	15.0	1.0	0.1	95.0
Dubar	-	5.0	1.2	0.2	30.0	5.0	3.3	0.7	42.8
Kaya	1.45	-	0.02	-	0.8	-	0.016	-	3.56

balığı									
Azak Kalkanı	0.78	0.07	0.14	0.03	0.56	0.07	0.074	0.033	0.93
Diğerleri	-	1.00	-	0.02	-	-	0.4	-	-
Azak Denizi Göçmen ve Yarı Göçmen Balık Türleri									
Mersin balığı	5.75	1.50	0.60	0.44	5.12	1.50	0.62	0.44	3.27
Sudak	16.3	3.3	3.1	2.6	18.7	3.8	3.3	2.7	20.6
Karagöz	3.5	1.2	0.8	0.8	1.1	0.75	0.7	0.7	3.2
Kızıl kanat	2.1	0.2	0.244	0.243	1.1	0.3+0.3	0.595	0.595	1.9
Karadeniz									
Çaça balığı	150.0	10.00	22.23	1.32	205.0	10.0	20.999	0.706	150.0
Mezgit	8.0	0.50	0.24	0.011	9.0	0.5	0.09	0.003	5.6
Karadeniz kalkanı	1.75	0.10	0.056	0.017	1.13	0.1	0.052	0.011	1.35
Köpek balığı	20.0	0.7	0.13	0.015	5.8	0.7	0.031	0.009	20.0
Tırpana	2.0	0.1	0.038	0.021	0.77	0.1	0.026	0.016	1.0
Tekir balığı	0.54	0.1	0.067	0.067	0.60	0.1	0.099	0.067	0.90
Tirsi balığı	0.097	-	-	-	0.19	0.005	0.022	0.00	0.42
Azak ve Karadeniz dubarları	-	-	-	0.001	-	-	-	-	-
Dil balığı	0.45	-	-	-	0.60	-	-	-	0.60
Diğerleri	-	1.00	-	0.022	-	-	-	0.001	-

Not: I., II., IV. Kolonlarda (Karadeniz) bilgiler Rusya bölümü için verilmiştir. Bağımsız Cumhuriyetlere (CIS) ait bilgiler III. Kolonda özetlenmiştir.

Tablo IIIB. 10 devam ediyor.

Balık türleri	1999				2000				Stoklar
	Stoklar	TAC	Yakalama	RF Da hil	Stoklar	TAC	Yakalama	RF Da hil	
Azov Denizi balık türleri									
Azak hamsisi	47.0	5.0	2.94	2.28	65.0	25.0	12.9	4.22	90.0
Kilka sprat	90.0	15.0	12.27	2.28	125.0	4.0	12.0	4.9	160.0
Kefal	28.5	10.0	7.5	2.3	28.0	8.0	7.8	2.4	25.0
Kaya balığı	2.0	-	0.56	-	5.0	0.05	0.747	0.001	26.0
Azak kalkanı	0.7	0.05	-	0.016	1.3	0.05	0.071	0.027	1.0
Diğerleri	-	-	0.08	0.02	-	-	0.07	0.05	-
Azov Denizi Göçmen ve Yarı-göçmen balık türleri									
Deniz memellileri	2.10	0.30	0.22	0.17	1.41	0.15	0.07	0.05	0.66
Sudak	27.9	3.8	2.7	1.9	31.6	4.0	3.3	2.3	31.3
Çapak	1.9	0.6	0.35	0.7	1.7	0.6	0.4		0.76

Balık türleri	1999				2000				Stoklar
	Stoklar	TAC	Yakalama	RF Da hil	Stoklar	TAC	Yakalama	RF Da hil	
Ak balık	1.5	0.4	0.167	0.167	2.6	0.5	0.408	0.408	2.2
Karadeniz									
Çaça	150.0	50.0	33.623	4.341	150.0	10.0	38.198	5.543	170.0
Mezgit	6.0	1.2	0.182	0.123	9.0	2.0	0.361	0.341	7.0
Karadeniz kalkanı	1.4	0.1	0.095	0.015	1.0	0.1	0.095	0.004	1.0
Köpek balığı	0.65	0.7	0.12	0.008	10.0	0.7	0.104	0.012	10.0
Rays	0.8	0.1	0.057	0.026	0.8	0.1	0.040	0.013	0.8
Tekir balığı	1.2	0.02	0.124	0.086	1.2	0.2	0.141	0.126	0.96
Scad	0.4	0.005	0.003	0.002	0.5	0.006	0.038	0.002	2.3
Azak ve Karadeniz Kefali	-	0.01	0.047	0.035	-	-	0.056	0.026	1.0
Flounder	0.55	0.1	-	-	0.6	0.1	-	-	-
Diğerleri	-	-	-	-	-	-	-	0.09	-

Not: I., II., IV. Kolonlarda (Karadeniz) bilgiler Rusya bölümü için verilmiştir. Bağımsız Cumhuriyetlere (CIS) ait bilgiler III. Kolonda özetlenmiştir.

Tablo IIIB. 11 Karadeniz Kıyısındaki Ülkelerde Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliğinin Korunması Üzerine Başlıca Ulusal Yasal ve Düzenleyici Araçlar

Ülke	Yasalar	Düzenlemeler
Bulgaristan	Korunan Alanlar Yasası, 2001	
Bulgaristan	Biyçeşitliliğin Korunması Yasası (onay aşamasında)	
Gürcistan	Gürcistan Parlamentosu Kararı:	
Gürcistan	"Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Anlaşması Üzerine"	
Gürcistan	"Biyçeşitliliğin Korunması Üzerine"	
Gürcistan	"Uluslararası Önemi Olan Sulak Alanlar Sözleşmesi"ne katılımı üzerine	
Gürcistan	"Korunma Altındaki Alanlar Sistemi" Yasası	
Gürcistan	"Devlet Çevre Uzmanlığı" Yasası	
Gürcistan	"Çevre Koruma" Yasası	
Gürcistan	"Kolkheti Koruma Alanlarının Kurulması ve Yönetimi" Yasası	
Romanya	Çevre Koruma Yasası (107/1996)	
Romanya	Toprak Planlaması Yasası 5/2000	
Romanya	Balıkçılık Kaynakları, Balıkçılık ve Kültür Balıkçılığı Yasası 192/2001	
Romanya	Su ve Çevre Koruma Bakanlığı'nın Su Yönetimi için İzin ve Ruhsatlarla ilgili Prosedür ve Yeterliliklerin Onaylanmasıyla ilgili 699/1999 sayılı ve tarihli Genelgesi	
Romanya	Su ve Çevre Koruma Bakanlığı'nın çevreyi etkileyen sosyal ve ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesiyle ilgili prosedür üzerine	

	125/1996 sayı ve tarihli Genelgesi	
Rusya Federasyonu	Koruma Altındaki Özel Doğa Alanları Yasası, 1995	35 yasa, 3 kanun hükmünde kararname, 23 yönetmelik ve 10 sirkü
Rusya Federasyonu	Fauna Yasası, 1995	
Rusya Federasyonu	Rusya Federasyonu Ormanlık Kodu, 1997	
Rusya Federasyonu	Özel Korunan Alanlar Listesi, 1996	
Rusya Federasyonu	Rusya Federasyon'unda Ormanlık Bölgelerdeki Fauna'nın ve Yaşam Alanlarının Korunmasını Güçlendirmek, 1997	
Rusya Federasyonu	Fauna'nın Kullanımına Yönelik Ödemeler ve Onun Sınırlamaları, 1997	
Türkiye	Çevre Yasası	
Türkiye	Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Yasası	
Türkiye	Ulusal Parklar Yasası, 1983	
Türkiye	Avlanma Yasası, 1937'de onaylandı	
Ukrayna	Fauna ve Flora Yasası	
Ukrayna	Çevre Koruma Yasası	Korumayla ilgili konular üzerine çeşitli yönetmelikler ve kurallar
Ukrayna	Ulusal Ekolojik Ağ Kurulması için Devlet Programıyla ilgili Yasa, 21.09.2000	
Ukrayna	Koruma Altındaki Bölgelerin Geliştirilmesi üzerine Devlet Programıyla ilgili Yasa, 22.09.1994	

Tablo IIIB. 12 **Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliğinin Korunmasına Katılan Başlıca Ulusal Kurumlar**

Ülke	Kurum	Sorumluluklar
Bulgaristan	Çevre ve Su Bakanlığı	Korunan alanların kontrolü ve yasal çerçeveye içersine alınması
Bulgaristan	Tarım ve Orman Bakanlığı	Doğal parkların yönetimi
Bulgaristan	Ulusal Orman Yönetim Kurulu	Ormanların ve ulusal parkların yerel seviyede yönetimi
Gürcistan	Çevre Bakanlığı ve bölgesel birimleri	Ülke politikasının uygulanması, faaliyetlerin koordinasyonu, koruma alanlarının kurulmasının, çalışmasının ve yönetiminin kontrolü
Gürcistan	Korunan Alanlar, Doğal Rezervler ve Avlanma Konularıyla ilgili Devlet Bölümü	Korunan alanların yönetimi
Gürcistan	Korunan Alanların Yönetimi	Korunan alanlarının yönetimiyle ilgilenen yerel birimler
Romanya	Su ve Çevre Koruma Bakanlığı	
Romanya	Çevre Koruma Müfettişliği, Constanta	Kontrol
Romanya	Çevre Koruma Müfettişliği, Tulcea	Kontrol
Romanya	"Romanya Suları" – Su Yönetimi "Dobrogea Litoral" Ulusal Şirketi	Yönetim
Romanya	Tuna Deltası Biyosfer Koruma Alanı Mercii	Koruma, yönetim
Romanya	Romanya Akademisi Doğa Eserlerinin Korunması Komisyonu	Kontrol
Rusya	Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Politika, yasama, çevre

Federasyonu		yönetimi
Rusya Federasyonu	İlgili resmi kurum, koruma alanları müdürlüğüdür.	
Rusya Federasyonu	Korunan Alanların korunması ile ilgili sorumlu mercii	
Türkiye	Çevre Bakanlığı	Politika, planlama, çevre koruma konularında koordinasyon
Türkiye	Orman Bakanlığı	
Türkiye	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	
Türkiye	ASPAs	
Ukrayna	Ukrayna Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, onun bölgesel birimleri ve bölgesel kurumları	Çevre politikası geliştirilme
Ukrayna	Ulusal Parkların ve Korunan Alanların Oluşturulmasıyla ilgili Devlet İdaresi	
Ukrayna	Karadeniz Çevre Müfettişliği	Kontrol ve düzenleme
Ukrayna	Balıkçılık Devlet Komitesi	Balıkçılık kotaları
Ukrayna	Azrak Denizi Çevre Müfettişliği	Kontrol ve düzenleme
Ukrayna	Ormancılık Devlet Komitesi	

Tablo IIIB.13 Karadeniz’de Deniz Memelilerinin Bulunduğu Tesisler (Yunus Havuzları)

Ülke	Bulunduğu yer	Konumu	Bulunan Yunuslar	Faaliyeti
Bulgaristan	Varna	Hükümet dışı (?)	Karayip Şişe Burunlu Yunuslar	Şov
Gürcistan	Batumi	Deniz Ekolojisi ve Balıkçılık Araştırma Enstitüsü	Şu anda hiç memeli yok (hepsi Malta’ya ihraç edildi)	Şu anda belli bir faaliyet yok, yunus havuzu kapatıldı
Romanya	Constanta	Doğa Bilimleri Müzesi	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, konferans, araştırma
Rusya Federasyonu	Anapa (Bolshoi Utrish)	Hükümet dışı	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, bazen kurtarma operasyonları
Rusya Federasyonu	Novorossiysk (Malyi Utrish)	Ekoloji ve Evrim Enstitüsü (Rusya Bilimler Akademisi)	Şişe burunlu Karadeniz yunusları (sadece sıcak mevsimde)	Araştırma, kıyıya vuran memelilerin kaydı
Rusya Federasyonu	Gelendzhik	Utrishsky Dolphinarium Ltd.	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, konferans, koruma projelerinin katılımcısı ve sponsoru
Rusya Federasyonu	Sochi	Utrishsky Dolphinarium Ltd.	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, konferans, koruma projelerinin katılımcısı ve sponsoru
Türkiye	yok	yok	Yok	Yok
Ukrayna	Evpatoria (Donuzlav Gölü)	Nazaret Ltd.	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, yunuslarla yüzme, bazen kurtarma operasyonları
	Sivastopol (Kazachya Koyu)	“Ukrayna Devlet Okyanusevi Araştırma Merkezi (Savunma Bakanlığı ve Ulusal Bilim Akademisi)	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Araştırma, şov, konferans, yunuslarla yüzme, doğal koruma alanı
	Sivastopol (Artillery Koyu)	Biological Station Ltd.	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, konferans, YUNUS-programının katılımcısı
	Yalta	Aqua-Studio Ltd.	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, konferans, YUNUS-programının

				katılımcısı, yunuslarla yüzme
	Alushta (Partenit)	Aqua-Studio Ltd.	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Şov, konferans, YUNUS-programının katılımcısı, yunuslarla yüzme
	Feodosia (Kurortnoye)	Karadagky Doğa Koruma Alanı (Ulusal Bilim Akademisi)	Şişe burunlu Karadeniz yunusları	Araştırma, şov, konferans, doğal rezerv, koruma projelerinin sponsorluğu

Tablo IIIB. 13a Karadeniz Kıyısındaki Yunus Havuzlarında Tutulan Şişe Burunlu Karadeniz Yunuslarının Sayıları (Tursiops truncatus ponticus)

Ülke	Bulunduğu Yer	Sayı	Notlar
Bulgaristan	Varna	Yok	Tüm yunuslar Karayip Denizi'nden (Küba)
Gürcistan	Batumi	Yok	Yunuslar Malta'ya ihraç edildi
Romanya	Constanta	3	Aralık 2001
Rusya Fed.	Anapa (Bolshoi Utrish)	Birkaç tane	
Rusya Fed.	Novorossiysk (Malyi Utrish)	Yok	Mayıs 2002'de hiç yunus yoktu. Mevsimlik yunus havuzu
Rusya Fed.	Gelendzhik	Birkaç tane	
Rusya Fed.	Sochi	Birkaç tane	
Türkiye	Yok	Uygulanamaz	Uygulanamaz
Ukrayna	Evpatoria (Donuzlav Gölü)	4	Mart 2002
Ukrayna	Sivastopol (Kazachya Koyu)	Birkaç düzine	
Ukrayna	Sivastopol (Artillery Koyu)	3	Yaz 2001
Ukrayna	Yalta	2	Mart 2002
Ukrayna	Alushta (Partenit)	2	Mart 2002
Ukrayna	Feodosia (Kurortnoye)	5	Mart 2002

Tablo IIIB. 14 Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkelerdeki Koruma Alanları. th. km2

Ülke		1996	1997	1998	1999	2000	2005 için planlanan	Yorumlar
Bulgaristan	Toplam Koruma Alanı th.km2							
Gürcistan			0.34	0.34	0.34	0.64		
Romanya						500		Deniz kenarındaki Vama Veche – 2 Mai (Tablo 26'da adı geçen bölge), arazi planlamasıyla ilgili olan 5/2000 sayılı ve tarihli yasa ile, koruma alanları, doğal yaşam alanlarının korunması, yabancı flora ve fauna ile ilgili

								236/2000 sayı ve tarihli acil genelge uyarınca koruma alanı olarak ilan edilmiştir.
Rusya Federasyonu		4798	4833	4837	4862	6146	Bilgi yok	
Türkiye								
Ukrayna		19.700	23.700	25.140	26.590	27.040	27.300	
Ukrayna	Toplam Korunan alan (doğal rezerv fonu)	16.650	20.650	22.090	23.540	23.990	26.000	
Bulgaristan	Toplam Deniz Koruma Alanları th.km2					0.30		
Gürcistan						500		
Romanya								
Rusya Federasyonu								
Türkiye								
Ukrayna		4.390	4.390	4.540	4.670	5.000		
Bulgaristan	Bölgesel önem					0.3		
Gürcistan								
Romanya						500		
Rusya Federasyonu								
Türkiye								
Ukrayna		0.200	0.200	0.200	0.200	0.310	0.320	
Bulgaristan	Toplam Sulak Alanlar							
Gürcistan		2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	2.4	
Romanya								Sulak Alan Rehabilitasyonu
Rusya Federasyonu								
Türkiye						1.60		
Ukrayna		5.320	5.320	5.320	5.320	5.320	5.500	
Bulgaristan	Bölgesel Önem	-	-	-	-	-	-	
Gürcistan								
Romanya			0.34	0.34	0.34			
Rusya Federasyonu								
Türkiye								
Ukrayna								
Bulgaristan	Toplam							

	Kıyı Alanı							
Gürcistan								
Romanya		0.96	0.96	0.96	0.96	0.96	1.2	
Rusya Federasyonu		4798	4833	4837	4862	6146	Bilgi yok	Rostov Oblast ve Krasnodar Kraj
Türkiye		2.260	2.260	2.260	2.450	2.450	2.710	
Ukrayna								
Bulgaristan	Bölgesel Önem							
Gürcistan					0.54	0.64		
Romanya								
Rusya Federasyonu								
Türkiye								
Ukrayna		0.230	0.230	0.230	0.240	0.240	0.250	

Tablo IIIB. 15

Karadeniz Ülkelerinde Deniz ve Kıyı Bölgelerinin Korunması/Muhafazası için Ulusal Programlar/Projeler. 1996 – 2001 ve 2001 – 2005 için Planlananlar

Ülke	Program/Proje	Finansman Kurum/Bağış Kurumu	Süre	Masraf USD
Bulgaristan	Karadeniz Kıyısındaki Sulak Alanların Yönetim Planlarının Geliştirilmesi	İsviçre Hükümeti		
Bulgaristan	Rezovska Nehri ve Veleka Nehri Haliçleri	Monako ve İsviçre Hükümetleri		
Gürcistan	Kolkheti Ulusal Parkı ve Kobuleti Koruma Alanının Kurulması	GEF, WWF	2001-2005	
Gürcistan	Gürcistan Karadeniz Kıyı Bölgesi Entegre Yönetim Projesi	GEF, WWF		
Gürcistan	Kolkheti Koruma Alanının Kurulması ve yönetim planının geliştirilmesi		2001-2005	
Romanya	Vadu – Vama Veche bölgesindeki deniz ve kıyı yaşam alanlarının envanteri	Su ve Çevre Koruma Bakanlığı/MWEP	2000-2003	
Romanya	Vadu – Chituc bölgesindeki deniz ve kıyı yaşam alanlarının envanteri	MWEP	2001	200.000.000 lei
Romanya	EMERALD Projesi'nin Romanya'da uygulanmasına yönelik bilgi desteği; ilgili deniz bölgesi için konuyla ilgili çalışma	Balkan Çevre Birliği/B.EN.A	2001	500.000.000 lei
Rusya Fed.	"Ekolojik ve Doğal Kaynaklar" Federal programı; "Koruma Altındaki Özel Doğal Bölgelerin Desteklenmesi" alt programı	Federal bütçe, Rusya Federasyonu üyelerinin bütçesi, bütçe dışı kaynaklar	2001	45.000.000 lei
Rusya Fed.	"2002-2010 dönemi için Rusya Federasyonu'nun Ekolojik ve Doğal Kaynaklar" Federal programı 23	Federal bütçe, Rusya Federasyonu üyelerinin bütçesi, bütçe dışı kaynaklar	2002-2010	30450

	Ağustos 2001'de hükümet tarafından kabul edilmiştir. Bu program çeşitli alt programlar içermektedir: "Koruma Altındaki Özel Doğa Alanlarının Desteklenmesi", "Ormanlar", "Su Kaynakları ve Su Birimleri", "Biyolojik Deniz Kaynakları ve Kültür Balıkçılığı", Nadir ve Yok Olma Tehlikesindeki Fauna ve Floranın Korunması" gibi.			
Türkiye	UKSEP (NBSAP) çerçevesinde karar verilen stratejik faaliyetler			
Ukrayna	Azrak Denizi ve Karadeniz'in Korunması ve Rehabilitasyonu Ulusal Programı	Devlet bütçesi, girişimler, yerel bütçeler, uluslararası fonlar		
Ukrayna	"Yunus" isimli bilimsel program, Ukrayna'daki deniz memelilerinin korunması ve araştırılması üzerine faaliyetler	Özel kuruluşlar ve girişimler	2001-2010	
Ukrayna	Ekolojik Koridorlar Devlet Programı	Devlet bütçesi, yerel bütçeler, girişimler, uluslararası fonlar	1999-2005	7500 (1999-2002)
Ukrayna	Odessa Bölgesel Çevre Programı	İlçe fonları		
			5 yıl	

Ek III.C.

Politika Faaliyetleri: Sürdürülebilir İnsani Kalkınma

Tablo III.C. 1

Karadeniz Ülkelerindeki Kültür Balıkçılığı Girişimlerinin/ Tesislerinin Sayısı

Yıl	1996	1997	1998	1999	2000
Romanya					
Özel kültür balıkçılığı girişimleri		1	1	1	1
Rusya Federasyonu					
Kültür balıkçılığı girişimlerinin sayısı	2	2	2	3	3
Özel kültür balıkçılığı girişimlerinin/çiftliklerinin sayısı	1	1	1	2	2
Türkiye					
Özel Girişimler	61	49	72	50	55
Kültür balıkçılığı girişimlerinin sayısı					15
Özel Girişimler					10

Tablo III.C. 2

Kültür Balıkçılığı Girişimlerinden Çıkan Ham Ürünler, 1996-2000

Yıl	1996	1997	1998	1999	2000
Romanya					
Midye t/yıl			4	4	4
Rusya Federasyonu					
Toplam av t/yıl	50	275	550	650	950
İstiridye t/yıl	-	-	10 000 parça	12 000 parça	12 000 parça
Midye t/yıl	50	275	550	650	950
Toplam av t/yıl	32709	30000	28332	33816	30969
İstiridye t/yıl					
Midye	250	37		10	4
Cyprinus carpio	20000	18000	18000	20000	20000
Hypophthalmichthys	10000	10000	10000	10800	10500
Ctenopharyngodon	100	100	100	100	100
Carassius spp.			132	190	188
Osteichthyes	2000	1613		600	19
Mugil soiyu	150	150			
Oncorhynchus mikiss	100	100	100	100	100
Türkiye					
Genel Sazan	125	90	50	60	88
Gökkuşığı alabalığı (havuz ve kafes)	3450	5225	5950	7650	8500
Alabalık (Deniz ve kafes)	1455	2117	2550	1760	1981
Atlantik somonu	185	20	10	0	0
Levrek	20	183	250	360	411
Çipura	0	0	0	0	0
Midye	1380	0	0	0	0
Karides	0	0	0	0	0
İstiridye	0	0	0	0	0
Toplam	6615	7635	8810	9830	10980

Tablo III.C. 3 1996 – 2000 Yıllarında Karadeniz Kıyısını Ziyaret Eden Turist Sayısı, mln. kişi

Ülke	1996	1997	1998	1999	2000	2005
Bulgaristan						
Gürcistan					0.75	
Romanya	0.965	0.85	0.9	0.77		
Rusya Fed.	4.4	4.6	3.6	4.2	4.8	5.2
Türkiye						
Ukrayna*	10.1	13.3	11.9	10.6	11.6	

* Toplam

Tablo III.C. 4

Karadeniz Ülkelerindeki Büyük Enerji Projeleri için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), 1996 – 2000 ve 2001– 2005 yılları için planlananlar

Proje	Şirket	ÇED	ÇED Sonuçları
<i>Bulgaristan</i>			
Bulgaristan Burgas Alexandropolis – gaz boru hattı	Vodocanal Mühendislik	2002	Olumlu
<i>Gürcistan</i>			
Poti Limanı demiryolu palamar yeri inşaatının tasarımı	Poti Limanı	1996	
Batı Yolu Petrol Boru Hattı (WREP), boru hattının Gürcistan bölümünün rehabilitasyonu, deniz terminali ve petrol tesisi inşaatı, (2) EIA raporları	Gürcistan Uluslararası Petrol İşbirliği # 41.24.03.97	(GPC) – Boru Hattı EIA: Dames and Moore, UK Terminal ve Yükleme Tesisleri: DNV, Norveç	
Poti'nin Yeniden Düzenlenmesi ve Gelişimi Ana Projesi	"SakKalakMshenProekti"	1997	
Konteyner terminali, Ön EIA, Poti Limanı	A&E Danışmanları, Gürcistan	1999	
Petrol terminali tesisi, Ön EIA, Poti Limanı		1999	
Demiryolu palamar yeri limanı EIA Rapor, Poti Limanı		1999	
Petrol ürünü ve sıvı kimyasal yükleme tesisi ve geçici yüzdürme su deposu, EIA raporu, Poti Limanı 16.12.99	Zenith Gamma Danışma, Gürcistan	2000	
Kulevi'de, Khobi nehir ağzının yakınında yeni petrol ve petrol ürünü terminali, Ön EIA, "Terminal 2000" Ltd. 06.03.2000		2000	
Kulevi "Terminal 2000" Ltd'e su kaynağı olması için İki yeraltı suyu kuyusu, 06.03.2000		2000	
Köy ve terminal tesisi			
Khashuri-Batumi petrol boru hattının teknik durumu, EIA raporu	Geoengineering Ltd. 01.04.2000		
Samgori-Khashuri ana petrol boru hattının çıkarımı (Khashuri-Supsa bölümü)	Gürcistan Boru Hattı Şirketi 24.04.2000		
"Kvirila-2", "Khanistskali" çalışmalarında nehir geçişi restorasyonu	Gürcistan Boru Hattı Şirketi 02.07.2000		

Poti askeri liman havzasının derinleştirilmesi ve yatak temizlemesi, liman bölgesinin geri getirilmesi	"Megafлот" 20.07.2000		
Karadeniz şelfinde Jeofiziksel sismik çalışmalar	Gürcistan Petrol ve Gaz Düzenleme Dairesi 14.08.2000		
Kıyı koruma çalışmaları, Grigoleti köyünün yakınında sınır koruma tesisi	"Sandi" Araştırma Enstitüsü ("SakNapirDatsva") 22.09.2000		
Batumi limanında Gürcistan Demiryolları tarafından Tengiz ham petrol nakliyatı, depolaması, süreci	"Caspian TransCo" Inc. 29.09.2000 Gürcistan Hidro-meteoroloji Enstitüsü		
Poti Limanı petrol ürünü taşınması ve depolama tesisi, EIA raporu	Channel Enerji (Poti) limited, Gürcistan 2.11.2000		
Kıyı koruma çalışmaları, Gürcistan Boru Hattı Şirketi'nin Grigoleti köyü yakınındaki deniz tesisi	Gürcistan Boru Hattı Şirketi 5.12.2000		
Sulama ve Drenaj Geliştirme Topluluğu Projesi	Dünya Bankası Sulama ve Drenaj Projesi Uygulama Birimi 02.04.2001	2001	
Kulevi, Khobi nehri yakınına yeni petrol ve petrol ürünleri taşınması terminali kurulması, Bkz. Sonuç	Karadeniz Terminali Ltd. 10.09.2001	2001	
Poti Limanında petrol ürünü taşıma ve depolama tesisi, petrollü su artıma tesisi	Channel Enerji (Poti) limited Gürcistan 11.07.2001		
Kulevi, Khobi nehri yakınına yeni petrol ve petrol ürünleri taşıma terminali kurulması, EIA raporu	Karadeniz Terminal Ltd. 10.09.2001 Zenith Gamma Danışma, Gürcistan		
Natanebi nehir ağzına spor, sağlık, eğlence ve turizm kompleksi kurulması	Loko Ltd. 24.10.2001		
<i>Romanya</i>			
Ro. Nükleer Enerji Üretimi	CNE Cernavoda	ICIM Bucuresti	Çevresel Düzenlemeler
Rusya Federasyonu	Yakın gelecek için plan yoktur		
<i>Türkiye</i>			
Karadeniz Ereğlisi Doğal Gaz Kombine Santrali (260 mk MW)	Atam Alaplı Elektrik Ltd. Sti.	19.10.1999	Olumlu
Afşin-Elbistan B. Termik Santrali 1400 MW – Kömür	TEAŞ	19.10.1999	Olumlu
Bayram Barajı ve Hidro-Elektrik Santrali	DSİ Genel Müd.	21.02.2001	Olumlu
Çan Termik Santrali	TEAŞ	13.08.1999	Olumlu
İzmir Doğal Gaz Kombine Santrali	İzmir Elektrik Üretim Ltd. Şti.	27.06.2001	Olumlu
<i>Ukrayna</i>			
Uzhnyi petrol terminali	Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Evet	Olumlu
Ham petrol transit boru hattı Odessa-Brody	Ukrinvestexpertiza Bakanlığı 6-s	Evet	Olumlu
Trans Avrupa petrol transit koridoru	Başkanlık Kararı – önlemler ve ek olarak yapılacak çevresel		

	önlemleri		
--	-----------	--	--

Tablo IIIC. 5 Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Finansmanı

Proje	Finans Durumu
Karadeniz Ereğlisi Doğal Gaz Kombine Santrali (260 MW)	%20 Şirket %80 ABD EXİM BANK 19 Milyon USA \$
Afşin Elbistan B. Termik Santrali – Kömür (Linyit)	%16.5 Ulusal Bütçe %83.5 Yabancı Krediler 2239 Milyon \$
Bayram Barajı ve Hidro-elektrik Santrali 133 milyon m3 ve 3.4 km2, 80 MW	%24 Şirket %76 Yabancı Krediler 200 Milyon ABD \$
Çan Termik Santrali 2 x 160 MW	%100 Yabancı Krediler 400 Milyon ABD \$
İzmir Doğal Gaz Kombine Santrali 1540 MW	%25 Şirket %75 Yabancı Krediler

Tablo IIIC. 6 Karadeniz ülkelerindeki toplam orman alanı th. km2

Ülke	1996	1997	1998	1999	2000	2005 için planlanan
Bulgaristan						
Gürcistan						
Romanya	1200				1234	
Rusya Fedarasyonu	4.569	4.569	4.569	4.569	4.569	4.569
Türkiye		1.842.395				
Ukrayna						

Tablo IIIC.7 Karadeniz Kıyı Bölgesinde Turizm Sektörüne Ait Uygulanmakta Olan Başlıca Projeler

Ülke	Başlıca Projeler/Programlar
Bulgaristan	Sunny Plajı, Burgas’da Mavi Bayrak projeleri
Gürcistan	
Romanya	1996-2000 arasında Constanta’da aşağıdaki programlar gerçekleştirilmiştir: 1. “Constanta’da eko-turizmin desteklenmesi” projesi FPIPMM Constanta, Turizm Bilgi Merkezi INFOLITORAL tarafından gerçekleştirildi. Ortaklar: Constanta İl Konseyi (CCC), Ticaret Odası, Endüstri, Gemi Seferi, Constanta (CTINAC) Tarım Kalkınma Kurumu 2 Sud Est Braila’nın mali desteğiyle. Projenin hedefleri: - Dobrogea’nın turistik kültürel rehberini oluşturmak (Romence ve İngilizce) - Constanta iline ait bir müze ve tarihi-kültürel değerler broşürü hazırlamak (Histria, Adamclisi) - Müzeler ve Turizm Bilgi Merkezi “Infolitoral” için reklâm afişleri hazırlamak 2. “Romanya Kıyıları: Klâsik Turizm ve Alternatifler”, beş konuda broşür hazırlamak: eğlence, su banyoları, iş sektörü, mutfak konuları ve kültürel turizm (İngilizce, Fransızca ve Almanca)

	Fikir sahipleri: FPIPMM Constanta, Turizm Bilgi Merkezi INFOLITORAL Ortaklar: CCC ve CTINAC 3. "Kıyusal Harita" Fikir Sahibi: FPIPMM Constanta, Turizm Bilgi Merkezi IFOLITORAL Ortaklar: CCC ve Mangalia Valiliği
Rusya Federasyonu	1999 - 2000 TACIS pilot projesi "Gelendzhik için Turizmin Sürdürülebilir Kalkınması"
Türkiye	
Ukrayna	

Tablo III.C. 8 Karadeniz Bölgesi için Çevreyle İlgili Kullanılabilecek Eğitim Malzemeleri

Ülke	Eğitim Malzemesinin Türü ve Başlığı	Yazar
Bulgaristan		
Gürcistan		
Romanya	Romanya kıyısındaki çevre sorunları atlası, Romence	
Romanya	Karadeniz Yunusları, broşür, Romence	
Romanya	Tehlike Altındaki Türler, broşür, Romence	
Rusya Federasyonu		
Türkiye		
Ukrayna	Dünyanın En Mavisini, broşür, Rusça	Prof. Zaitsev
Ukrayna	Karadeniz Memelileri, kitap, Rusça	A. Birkun Jr. ve S. Krivokhizhin

Karadeniz'in Çevresel Konularıyla İlgili Başlıca Bilimsel Yayınlar, 1996-2001

1. Орлова и др. (2001). Гидрохимические и гидрофизические аспекты Северо-западной части Черного моря. ОЦНТИ. Одесса.
2. Agladze G., Eliava I., Komakhidze A., et al (1998). Biological Diversity of the Black Sea Basin: Its Current State . Conservation of the Black Sea Region. NATO ASI Series. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht. p.1-15.
3. Alexandrov B.G. (1998). Influence of the Danube on the Black Sea mesozooplankton formation / In: Ecosystem of the Ukrainian Danube River mouth.- Odessa: Astroprint.- P. 245-261 (Rusça).
4. Alexandrov B.G. (1998). The function of wetlands.- In: The Black Sea in Crisis.- World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.- Singapore, New Jersey, London, Hong Kong.- P. 84-89.
5. Alexandrov B.G. (2001). Ecological consequences of anthropogenous transformation of a coastal zone of the Black sea in XX century // " Research of a coastal zone of the seas ".- Kiev: Carbon Ltd. Publ.- P. 25-34 (Rusça).
6. Alexandrov B.G., Zaitsev Yu. P. (1998). Black Sea biodiversity in eutrophication conditions // Conservation of the Biological Diversity as a Prerequisite for Sustainable Development in the Black Sea Region. Dordrecht: Kluwer Academic Publ.- P. 221-234.
7. Alexandrov B.G., Zaitsev Yu.P. (1998). Biodiversity of the Black Sea Danube area in eutrophication conditions / In: Ecosystem of the Ukrainian Danube River mouth.- Odessa: Astroprint.- P. 304-322 (Rusça).
8. Berlinsky N. (2000). Ecological state of the North-Western Part of the Black Sea at 2000 season // The Black Sea ecological Problem. – Odessa: SCSEIO. – P. 31-32.
9. Birkun. A.. Jr. and Krivokhizhin. S. (1996). *Mammals of the Black Sea*. Simferopol. Tavria. 96 p. [Rusça].

10. Birkun. A. A. Jr., Kuiken. T., Krivokhizhin et al. (1999). Epizootic of morbilliviral disease in common dolphins (*Delphinus delphis ponticus*) from the Black sea. *Veterinary Record*. 144. N4: 85-92.
11. Birkun. A. A. Jr. (1996). Viruses of whales and dolphins. *Microbiol. Journ.* (Kiev). Vol.58. N5: 100-106 [Rusça].
12. Birkun. A. A. Jr. and Gol'din. E.B. 1996. Microphytic algae in cetacean pathology. *Microbiol. Journ.* (Kiev). Vol.59. N2: 96-105 [Rusça].
13. Birkun. A. A. Jr. and Krivokhizhin. S.V. (1996). Present state and causes of the Black Sea cetacean populations suppression. I. Dynamics of numbers. biotic and non-biotic limiting factors. *Vestnik Zoologii* (Kiev). N3: 36-42 [Rusça].
14. Birkun. A. A. Jr. and Krivokhizhin. S.V. (1996). Present state and causes of the Black Sea cetacean populations suppression. II. Antropogenous limiting factors. *Vestnik Zoologii* (Kiev). N4-5: 53-59 [Rusça].
15. Black Sea Red Data Book. (1999). — United Nations Office for Project Services. — New York,. — 413 pp.
16. Black Sea. Black Sea Biological Diversity. Georgian National Report. (1998). Black Sea Environmental series. vol.8. New York.. p167.
17. Bodeanu N., Moncheva S., Ruta M., Popa L. (1998). Long-term evolution of the algal blooms Rumence and Bulgarian Black Sea waters. *Cercetari marine (Recherches Marines)*. ICRM Constanta. 31 : 37-55.
18. Bogatova Yu., Garkavaya G., Berlinsky N. (2000). Functioning of the Stentsovsky-Zhebriansky Wetland (SZW) – the buffer zone of Danube delta – under anthropogenic press // The Black Sea ecological Problem. – Odessa: SCSEIO. – P. 33-36.
19. Bologa A. (2001). Destruction of marine biodiversity - A case study of the Black Sea. In: "Oceans in the New Millenium: Challenges and Opportunities for the Islands" (South G. R., Cleave G. & Skelton P. A. eds.) : 249-254.
20. Bologa A., Bavaru A. (1998-1999). Red list of extinct and endangered. rare and insufficiently know benthic macrophytes from the Romanian Black Sea sector (Rumence). *Ocotirea Naturii si a Mediului Inconjurator*. Bucuresti. 42-43 : 23-32.
21. Cociasu A., Popa L., Buga A L. (1998). Long-term evolution of the nutrient concentrations on the north-western shelf of the Black Sea. . *Cercetari marine (Recherches Marines)*. 31 : 13-29.
22. Dyatlov S., (2000). Comparison of Ukrainian standard methods and new microbiotests for water toxicity assessment // New microbiotesrts for routine toxicity screening and Biomonitoring/Edited by Guido Persoone, Colin Janssen and Wim De Coen. - New York: Kluwer Academic Publishers. - P. 229-232.
23. Erwin Van Maanen. Irakli Goradze. Aleksander Gavashevishvili an d Rezo Goradze. (2001). Opinion Trapping and hunting of migratory raptors in Western Georgia. *Bird Conservation International* 11:77-91 b
24. Garkavaja G.P., Bogatova Yu.I., Berlinsky N.A., Goncharov A.Yu. Zoning of Ukrainian area of the northwestern part of the Black Sea by hydrophysical and hydrochemical characteristics / Ecological safety of coastal and shelf zones and complex use of resources of a shelf.- Sevastopol, 2000.- P. 9-24 (Rusça).
25. Goradze R., Bagrationi D. (1998). Artificial reproduction a feasible way of conseroting the disappearing Black Sea fishes. Conservation of the Biological Diversity as a Perquisite for Sustainable Development in the Black Sea Region. NATO ASI series 2. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht . Environmental Security-vol.46. . p.397-407.
26. Gvarishvili T (1998). Species composition and Biodiversity of the Georgian Black Sea Phytoplankton-conversation of the Biological Diversity as a Prerequisite for Sustainable Development in the Black Sea Region NATO ASI series 2. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht . Environmental Security-vol.46.. p.95-100.
27. Hobson S., Mee L. D. (eds). 1998 - The Black Sea in crisis. World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.. 262 pp.
28. Joiris. C.R., Holsbeek. L., Bolba. D. et al. (2001). Total and organic mercury in the Black Sea harbour porpoise *Phocoena phocoena relicta*. *Mar. Pollut. Bull.*. 42. N10: 905-911.
29. Kanduk R.P. (2000). Sterol content in *Scapharca inaequalvis* of the Black Sea // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO,. P. 106-109.
30. Kholodkovskaya E.V., Kudinsky O.Yu. (2000). Functioning of the sexual system in the Black Sea mussels in conditions of anthropogenic influence // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO. - P. 121-124.

31. Kiraç C. and Savaş Ya. 1(1996). Status of the monk seal (*Monachus monachus*) in the neighbourhood of Eregli. Black Sea coast of Turkey. Zool. Middle East. 12:5-12.
32. Lisovskaya V.I.(2000). Marine aquaculture: seasonal variations in the biochemical composition of cultivated mussels in the northwestern Black Sea // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO,. P. 143-147.
33. Madhusree B., Tanabe S., Öztürk A.A. et al. (1997). Contamination by butyltin compounds in harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) from the Black Sea. Fresenius J. Anal. Chem.. 359:244-248.
34. Mazmanidi N., Komakhidze A. (1998). On the Biodiversity of the Georgian Black Sea coast: Conservation of the Biological diversity as a Prerequisite for Sustainable Development in the Black Sea Region. NATO ASI Series 2. Environmental Security-vol.46. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht. p.129-137.
35. Mikhailov, V. et al. (2001). Modern Condition of pollution of the Black Sea ecosystem, Some paths of Load reduction, Data Base development and Data Base exchange. OICES. Odessa..
36. Mikhailov, V. et al. (2001). Modern Condition of pollution of the Black Sea ecosystem, Some paths of Load reduction, Data Base development and Data Base exchange. OICES. Odessa.
37. Miniceva G.G., Rusnak E.M., Zotov A.B., Kosenko M.N. (2000). Integral evaluation of the trophic status of the Danube - Black Sea water bodies // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO, P. 167-172
38. Nesterova D.A. (2001). Water blooming in a northwest part of the Black Sea (review) // Algology. – T. 11, №4. - P. 502-513 (Rusça).
39. Nesterova D.A., Terenko L.M. (2000). Phytoplankton of the Odessa region in modern conditions / Ecological safety of coastal and shelf zones and complex use of resources of a shelf.- Sevastopol,. - P. 383-390 (Rusça).
40. Petranu A. (compiled by). (1997) - Black Sea biological diversity. Romania. (Black Sea environmental series. 4). United Nations Publications. New York. 314 pp.
41. Semenenko L.I/ Fitingov E.M. Miroshnichenko H.I. (1996)Ecological aspects of culture of the estuarine Pacific mullet "Pilengas" (*Mugil so-iuy*. Basil.. 1955) introduced to the sea of Azov (Ukraine). Estuarine Ecosystems and Species. "Grandon" - ISSUES of Marine Biology Centre PAS. - No 1
42. Semenenko L.I (1997).Biological substantiation for introduction of Pacific mullet - haarder from the Japanese Sea to near sea water bodies of the Northern Azov Sea Fisheries. Series: Aquaculture. Inform. Packet. Aquaculture: problems and achievements. Issue 4-5. M.: RSIERH.
43. Shavlakadze M.A. (1998). State of the Black Sea Anchovy stock.- Conservation of the Biological Diversity as a Prerequisite for Sustainable Development in the Black Sea Region. NATO ASI Series. 2. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht . Environmental Security - vol.46. p176-181.
44. Sheliag-Sosonko, Yu.R (Ed.), (1999). Biodiversity of the Dunaisky Biosphere Reserve, protection and management / by academician..- Kyiv: Nauk. dumka Publ..- 703 pp. (in Ukrainian).
45. Shibanova. O.S. and Krivokhizhin. S.V. (2000). *Stenurus minor* (Nematoda. Pseudaliidae) – parasite of Black Sea harbour porpoise *Phocoena phocoena relicta*. Vestnik Zoologii. Suppl. 14:19-25 [Rusça].
46. Shurova N.M. (2000). Influence of hypoxia on the state of the population of the Black Sea mussels // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO. - P. 286-290.
47. Stadnichenko S.V., Shurova N.M. (2000). Estimating productivity of the Black Sea mussels from their density and biomass // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO. - P. 297-300.
48. Synegub I.A. (1998). Macrozoobenthos of Zhebriansky Bay as impact zone of northwestern part of the Black Sea during 1988 – 1996 (composition, condition, seasonal dynamics and tendencies of development) / In: Ecosystem of the Ukrainian Danube River mouth.- Odessa: Astroprint, P. 290-303 (Rusça).
49. Synegub I.A. (2001). Macrozoobenthos of coastal waters of the Snake Island (Black Sea) / Ecological safety of coastal and shelf zones and complex use of resources of a shelf.- Sevastopol.- Vol. 2.- P. 301-315 (Rusça).
50. Synegub I.A., Rybalko A.A. (2001). Macrozoobenthos condition of the Black Sea in Odessa region during 1994-1999 // Zap. Ternop. Peduniv.- Ser. Biologia.- T. 14, № 3.- P. 157-158 (Rusça).

51. T. Zaharia et al. The results of the experiments of the culture of the flounder and turbot at the Romanian Black Sea Coast” – Cahiers Options Mediterranean’s. Recent Advances in Mediterranean Aquaculture. Finfish Species Diversification – Zaragoza. Spain. vol.47: 205-214.
52. T.Zaharia. A.Telembici. The state end perspectives of mariculture in Romania”— Proceedings from Balkan Fisheries Workshop. Kavala. Greece. edited by O.Otterstad. Faculty of Marine Technology. Trodheim. Norway: 57-60.
53. Tanabe S.. Madhusree B.. Öztürk A.A.. et al. (1997). Isomer-specific analysis of polychlorinated biphenyls in harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) from the Black Sea. Mar. Pollut. Bull.. 34(9):712-720.
54. Tanabe S.. Madhusree B.. Öztürk A.A..et al. (1997). Persistent organochlorine residues in harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) from the Black Sea. Mar. Pollut. Bull.. 34(5):338-347.
55. Terenko L.M., Terenko G.V. (2000). Species diversity of planktonic phytocenoses in Odessa Gulf of the Black Sea // Ecol. moria.- Vol. 52.- P. 56-59 (Rusça).
56. Varigin A.Yu. (2000). Zoning of the northwestern part of the Black Sea based on the parameters of mussel growth // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO. - P. 344-345.
57. Vorobiova L.V. (1999). Meiobenthos of Ukrainian shelf of the Black and Azov Seas.-Kiev: Nauk. Dumka Publ.- 300 pp. (Rusça).
58. Voronenko L.S.. Sebakh L.K.. Shepeleva S.M. (1996). Level of pollution by chlororganic compositions in areas of marifarms location in the southern part of the Kerch StraitProceedings of YugNIRO (1996).. - Kerch: YugNIRO. Vol. 42.
59. Zaitsev Yu. (1998) The most blue in the world, Black Sea Environmental Series, Vol. 6, New-York, United Nations Publ..- 142 pp. (Rusça).
60. Zaitsev Yu. P., Alexandrov B.G. (1997). Recent man-made changes in the Black Sea ecosystem. Sensitivity to Change: Black Sea, Baltic Sea and North Sea. Dordrecht: Kluwer Academic Publ., P. 25-31.
61. Zaitsev Yu. P., Alexandrov B.G. (2000). Origin and present state of biological diversity in the Black Sea with special comments about Ukrainian area / In : Zberejenia i monitor. Biol. i landschaft. riznom. Ukr.- Kyiv.: Nacion. Ecol. center Ukr., P. 188-193.
62. Zaitsev Yu., Mamaev V. Marine Biological Diversity in the Black Sea. (1997). A study of Change and Decline. United Nations Publications. New-York, 208 pp.
63. Zaitsev Yu.. Mamaev V.. (1997) - Marine biological diversity in the Black Sea. A study of change and decline (Black Sea environmental series. 3). United Nations Publications. New York. 208 pp.
64. Zaitsev Yu.. Ozturk B.,(2001). Exotic Species in the Aegean. Marmara. Black. Azov and Caspian Seas. Published by Turkish Marine Research Foundation Istanbul. Turkey. 267 pp.
65. Zaitsev Yu.P. (1999). Results of transboundary diagnostic analyzes of the Black Sea ecosystem // Ecol. Probl. Chernogo moria.- Odessa, OCNTI.- P. 233-238 (Rusça).
66. Zaitsev Yu.P. (2000). Black Sea: ecosystem condition and possible ways of its rehabilitation.- Molod. Ecol. Centr im. V.I.Vernadskogo.- Odessa,- 46 pp. (Rusça).
67. Zaitsev Yu.P. (2000). Mediterranean – Black Sea Faunal Exchange. Proceedings of the International Symposium “The Aegean Sea 2000”, 5-7 May Bodrum – Turkey. Edited by Bayram Ozturk. Istanbul: Turkish Marine Research Foundation, 2000, P.1-7.
68. Zaitsev Yu.P., Alexandrov B.G., Volkov S.O., et al (1999). Biology of the coastal zone of Zmeiny Island // Dop. Nac. Acad. Nauk Ukr.-T. 8.- P. 111-114 (Rusça).
69. Zaitsev Yu.P., Minicheva G.G., Rusnak E.M. (1999). Algocenoses of the rocky supralitoral of the Black Sea (Ukraine) // Algologia.- T. 9, № 2.- P. 50-51 (Rusça).
70. Zaitsev, Yu. and Ozturk, B.(2001). Exotic species in the Aegean, Marmara, Black, Azov and Caspian Seas /.- Published by Turkish Marine Research Foundation.- Istanbul, Turkey.- 265 pp.
71. Zaitsev, Yu. P, Alexandrov, B.G. (1998). Black Sea Biological Diversity Ukraine, / New York, United Nations Publ., 351 pp.
72. Zarkua Z.. Bolkvadze L.. Khintibidze N. et al. (1998). Current State of the Georgian Black Sea Sturgeons. - Conservation of the Biological Diversity as a Prerequisite for Sustainable Development in the Black Sea Region. NATO ASI Series. 2. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht . Environmental Security - vol.46. p.135-242.
73. Zolotarev V.N. A new approach to analysis of the growth data: short-term parameterization of the growth equation (2000). The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO., P. 379-383.

74. Zolotarev V.N. Recent ecological problems of the Black Sea (1999). Promozione E Valorizzazione Delle Coste: Turismo, Pesca E Conservazione Dell'Ambiente / Atti Della 10 Rassegna Del Mare. - Roma., - P. 253-264.
75. Zolotarev V.N., Losovskaya G.V., Ryasintseva N.I. (2000). Mass development of anomalous polychaete individuals *Nereis (Neanthies) succinea* Leuck. in the northwestern Black Sea // The Black Sea Ecological Problems: Collected papers. - Odessa: SCSEIO., P. 384-388.
76. Zolotnitsky A.P. (1998). Current state. problems and perspectives of conchioculture development in Ukraine. Fisheries of Ukraine. - No 1
77. Zolotnitsky A.P. Orlenko A.N. (1998). Individual fecundity and value of reproductive effort of Pacific oyster (*Crassostrea gigas* Thunberg). introduced into the Black Sea. Tavriysly Scientific Herald.. - Issue 7
78. Zolotnitsky A.P. (1998). On influence of large scale mussel culture on the ecosystem of the Black Sea shelf zone Tavriysly Scientific Herald.. - Issue 7
79. Zolotnitsky A.P., Romanenko V.F. (1998). On some ecological problems of mollusc mariculture. Fisheries of Ukraine. - No 1
80. Isergin L.V Yanovsky E.G (1998). Ecological grounds of application of artificial reefs-biofilters in the Azov Sea basin YugNIRO Collected Papers: Basic results of YugNIRO complex researches in the Azov-Black Sea basin and World Ocean. - Kerch: YugNIRO
81. Serobaba I.I Zolotnitsky A.P. Solodovnikov A.A. (1998). Current state and perspectives of mariculture in the Azov-Black Sea basin (Ukrainian coast) Tavriysly Scientific Herald. 1998. - Issue 7: Modern directions and problems of aquaculture. - Kherson.
82. Serobaba I.I. Solodovnikov A.A. Kulik P.V. (1998). Necessity. problems and perspectives of development of Ukrainian sturgeon culture Tavriysly Scientific Herald. 1998. - Issue 7: Modern directions and problems of aquaculture. - Kherson.
83. Solodovnikov A.A. (1998). Reproduction and commercial growing of sea fish in YugNIRO Information Leaflet No 76-98 of KCSTEL. - Simferopol.
84. Grishin A.N. Shlyakhov V.A. (1999). On possibility of fish productivity increase in the Azov and Black Sea Fisheries of Ukraine. No 4(7)
85. Zolotnitsky A.P. Romanenko V.F. (1999). On organization of mariculture in the Azov-Black Sea basin. Fisheries of Ukraine. No 4(7)
86. Kulik P.V. (1999). Analysis of activity of sturgeon culture units in the Northern Azov Sea area. Fisheries of Ukraine . No 2(5)
87. Starushenko L.I. Bushuyev S.G. (2000). Black Sea estuaries of Odessa Region and their fishery utilization. Odessa. "Astroprint". monography.
88. Zolotnitsky A.P., (1997). Current state and perspectives of works on mussel mariculture. Eastfish Magazine..
89. Kulikova N.I., Zolotnitsky A.P., Solodovnikov A.A., (1997). Basic results of YugNIRO activity in mariculture sector. Proceedings of YugNIRO. - Kerch: YugNIRO.. Vol. 43.
90. Shiryakov T.V., Yanovsky E.G., Demyanenko K.V. (1998). Perspectives of sturgeon farm development in the Azov Sea basin. YugNIRO Collected Papers: Basic results of YugNIRO complex researches in the Azov-Black Sea basin and World Ocean. - Kerch: YugNIRO.
91. Горадзе Р.Х., Гогмачадзе Т.М (1995). Перспективы развития морской Аквакультуры (марикультуры) в Грузии. Сб. научных трудов к юбилею 90-лет. Проф. Джанашвили. Тбилиси.. с.138-149 (на груз.яз).
92. Горадзе Р.Х., Гогмачадзе Т.М Зосидзе Р.Ш. (1995). Марикультура и экологическая программа Черного моря. Сб. научных трудов к юбилею Бат. гос. уни-та. Тбилиси.. с. 136-141 (на груз.яз).
93. Горадзе Р.Х., Гогмачадзе Т.М. Зосидзе Р.Ш. (1995), Аквакультура и проблемы мнемнописца в Черном море. Сб. научных трудов к юбилею Бат. гос. уни-та. Тбилиси.. с. 142-152 (на груз.яз).
94. Горадзе Р.Х., Комахидзе А.М. Зосидзе (1999). Р.Ш. Рыболовство и некоторые вопросы морской экологии. Труды Аджарского отделения Академии Наук Грузии.. ею 1. с. 31-39.
95. Заркуа З.Г., Зосидзе Р.О., Болквадзе et al.(1998) Особенности питания колхидского осетра (*Acipenser persicus colchicus* Marti) на Грузинском побережье Черного моря. Труды (серия естественных наук). Батумского Гос.Университета. т.II.. с.188-194.(на грузинском языке).
96. Комахидзе А.М., Мазманиди Н.Д., Горадзе Р.Х. (2000) Состояние биоразнообразия Черного моря и перспективы его реабилитации. Проблемы экологии. Тбилиси. т.2..т.2. с.157-180

97. Мазманиди Н.Д. (2001). Экология и охрана морской среды (Словарь-справочник). г.Батуми-. 178с.
98. Орлова и др. (2001). .Причины и последствия эвтрофикации Северо-западной части Черного моря. Тр. УкрНИГМИ, вып. 248, Гидромет. исследования в Украине. Орлова и др. (2001). .Причины и последствия эвтрофикации Северо-западной части Черного моря. Тр. УкрНИГМИ, вып. 248, Гидромет. исследования в Украине
99. Шавлакадзе М.А., Горадзе Р.Х., Зосидзе Р.Ш. (2000). Рыболовство и некоторые вопросы экологии Черного моря. Аджарское отделение Академии экологических наук Грузии. Труды 1. Батуми. 2000г. с.31-38.
100. Экология рыб Черного моря и нефть. (1997). А.О. Изд. Аджария. Батуми.. 146 с.
101. Аксенова Е.И., Макаров Э.В. (2001). Индустриальное культивирование стартовых кормов для рыб. - Ростов-на-Дону: Донской издательский дом,
102. Житенева Л.Д., Макаров Э.В., Рудницкая О.А. (2001). Эволюция крови. - Ростов-на-Дону: Донской издательский дом,
103. Корлакова И.Г., Воловик С.П. (2001). Антидотная терапия водных экосистем. - Ростов-на-Дону: НМЦ "Логос". - 330 с.
104. Материалы Международной научной конференции "проблемы сохранения экосистем и рационального использования биоресурсов Азово-Черноморского бассейна", 8-12 октября, 2001 г., - Ростов-на-Дону
105. Гребневик *Mnemiopsis leidyi* (A.Agussiz) в Азовском и Черном морях: биология и последствия вселения. – АзНИИРХ: 2000, 496 с.
106. Студеникина Е.И., Алдакимова А.Я., Губина Г.С. (1999).. Фитопланктон Азовского моря в условиях антропогенного воздействия. / отв. ред. Макаров Э.В./ Ростов-на-Дону: Эверест. - 178 с.
107. Житенева Л.Д. (1999). Экологические закономерности ихтиогематологии. /отв. ред. Э.В. Макаров/. Ростов-на-Дону. Эверест,
108. Определение токсичности водных сред /Методические рекомендации – Ростов-на-Дону: 1999.- 48 с.
109. Житенева Л.Д., Рудницкая О.А., Калужная Т.И. (1997). Эколого-гематологические характеристики некоторых видов рыб (справочник). Ростов-на-Дону: - . - 152 с.
110. Зайдинер Ю.И., Попова Л.В. Уловы рыб и нерыбных объектов рыбохозяйственными организациями Азово-Черноморского бассейна (1990-1995 гг.). Статистический сборник. Ростов-на-Дону: 1997. - 100 с.
111. Воспроизводство рыбных запасов в бассейне Азовского моря (1990-1995 гг.). Статистический сборник. Ростов-на-Дону: АзНИИРХ, 1997.- 40 с.
112. Бакаева Е.Н. (1999). Эколого-биологические основы жизнедеятельности коловраток в культуре. - Ростов-на-Дону: - 51 с.
113. Кесельман М.Л., Милютин Н.П., Кузнецова Л.Я., Ракитский В.Н. (1997). Свободнорадикальные процессы в механизме действия и диагностике пестицидной интоксикации ихтиофауны. - Ростов-на-Дону: -120 с.
114. Потапов А.И., Ракитский В.Н., Новиков Ю.В., Макаров Э.В., Гвозденко С.И. (1998). Современные эколого-гигиенические проблемы пестицидного загрязнения водоемов. Ростов-на-Дону: -248 с.
115. Корниенко Г.Г., Кожин А.А., Воловик С.П., Макаров Э.В. (1998). Экологические аспекты биологии репродукции. - Ростов-на-Дону. - 240 с.
116. Горадзе Р.Х., Гогмачадзе Т.М., Зосидзе Р.Ш. (1995), Аквакультура и проблемы мнемипсиса в Черном море. Сб. научных трудов к юбилею Бат. гос. уни-та. Тбилиси.. с. 142-152 (на груз.яз).
117. Горадзе Р.Х., Комахидзе А.М., Зосидзе (1999). Р.Ш. Рыболовство и некоторые вопросы морской экологии. Труды Аджарского отделения Академии Наук Грузии.. ею 1. с. 31-39.
118. Заркуа З.Г., Зосидзе Р.О., Болквадзе et al.(1998) Особенности питания колхидского осетра (*Acipenser persicus colchicus Marti*) на Грузинском побережье Черного моря. Труды (серия естественных наук). Батумского Гос.Университета. т.II.. с.188-194.(на грузинском языке).
119. Комахидзе А.М., Мазманиди Н.Д., Горадзе Р.Х. (2000) Состояние биоразнообразия Черного моря и перспективы его реабилитации. Проблемы экологии. Тбилиси. т.2..т.2. с.157-180

120. Мазманиди Н.Д. (2001). Экология и охрана морской среды (Словарь-справочник). г.Батуми-. 178с.
121. Орлова и др. (2001). .Причины и последствия эвтрофикации Северо-западной части Черного моря. Тр. УкрНИГМИ, вып. 248, Гидромет. исследования в Украине. Орлова и др.(2001). .Причины и последствия эвтрофикации Северо-западной части Черного моря. Тр. УкрНИГМИ, вып. 248, Гидромет. исследования в Украине
122. Шавлакадзе М.А., Горадзе Р.Х. Зосидзе Р.Ш. (2000). Рыболовство и некоторые вопросы экологии Черного моря. Аджарское отделение Академии экологических наук Грузии. Труды 1. Батуми. 2000г. с.31-38.
123. Экология рыб Черного моря и нефть. (1997). А.О. Изд. Аджария. Батуми.. 146 с.
124. Аксенова Е.И., Макаров Э.В. (2001). Индустриальное культивирование стартовых кормов для рыб. - Ростов-на-Дону: Донской издательский дом,
125. Житенева Л.Д., Макаров Э.В., Рудницкая О.А. (2001). Эволюция крови. - Ростов-на-Дону: Донской издательский дом,
126. Корлакова И.Г., Воловик С.П. (2001). Антидотная терапия водных экосистем. - Ростов-на-Дону: НМЦ "Логос". - 330 с.
127. Материалы Международной научной конференции "проблемы сохранения экосистем и рационального использования биоресурсов Азово-Черноморского бассейна", 8-12 октября, 2001 г., - Ростов-на-Дону
128. Гребневик *Mnemiopsis leidyi* (A.Agussiz) в Азовском и Черном морях: биология и последствия вселения. – АзНИИРХ: 2000, 496 с.
129. Студеникина Е.И., Алдакимова А.Я., Губина Г.С. (1999).. Фитопланктон Азовского моря в условиях антропогенного воздействия. / отв. ред. Макаров Э.В./ Ростов-на-Дону: Эверест. - 178 с.
130. Житенева Л.Д. (1999). Экологические закономерности ихтиогематологии. /отв. ред. Э.В. Макаров/. Ростов-на-Дону. Эверест,
131. Определение токсичности водных сред /Методические рекомендации – Ростов-на-Дону: 1999.- 48 с.
132. Житенева Л.Д., Рудницкая О.А., Калужная Т.И. (1997). Эколого-гематологические характеристики некоторых видов рыб (справочник). Ростов-на-Дону: - . - 152 с.
133. Зайдинер Ю.И., Попова Л.В. Уловы рыб и нерыбных объектов рыбохозяйственными организациями Азово-Черноморского бассейна (1990-1995 гг.). Статистический сборник. Ростов-на-Дону: 1997. - 100 с.
134. Воспроизводство рыбных запасов в бассейне Азовского моря (1990-1995 гг.). Статистический сборник. Ростов-на-Дону: АзНИИРХ, 1997.- 40 с.
135. Бакаева Е.Н. (1999). Эколого-биологические основы жизнедеятельности коловраток в культуре. - Ростов-на-Дону: - 51 с.
136. Кесельман М.Л., Милютин Н.П., Кузнецова Л.Я., Ракитский В.Н. (1997). Свободнорадикальные процессы в механизме действия и диагностике пестицидной интоксикации ихтиофауны. - Ростов-на-Дону: -120 с.
137. Потапов А.И., Ракитский В.Н., Новиков Ю.В., Макаров Э.В., Гвозденко С.И. (1998). Современные эколого-гигиенические проблемы пестицидного загрязнения водоемов. Ростов-на-Дону: -248 с.
138. Корниенко Г.Г., Кожин А.А., Воловик С.П., Макаров Э.В. (1998). Экологические аспекты биологии репродукции. - Ростов-на-Дону. - 240 с.